

Վ. ԴԱՐՅԱՆ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ
ԴԱՎԱՄԻԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ
ԻՆՍՏԻԹՈՒՆՆԵՐԸ

19 - ՅԵՐԵՎԱՆ - 39

91(-01)

7-27

2124

Հարգելի Գաղափար-
գիրքային ինքնակ-
րը.

Հարգելի Կ.

Ին.

91(-0)(47)

7-27-

Կ. ԴԱՐՅԱՆ

ՆՈՒՅԳԱՄ Է 1961 Դ

7080

A

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ

ԳԱՎԱՌԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ

ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

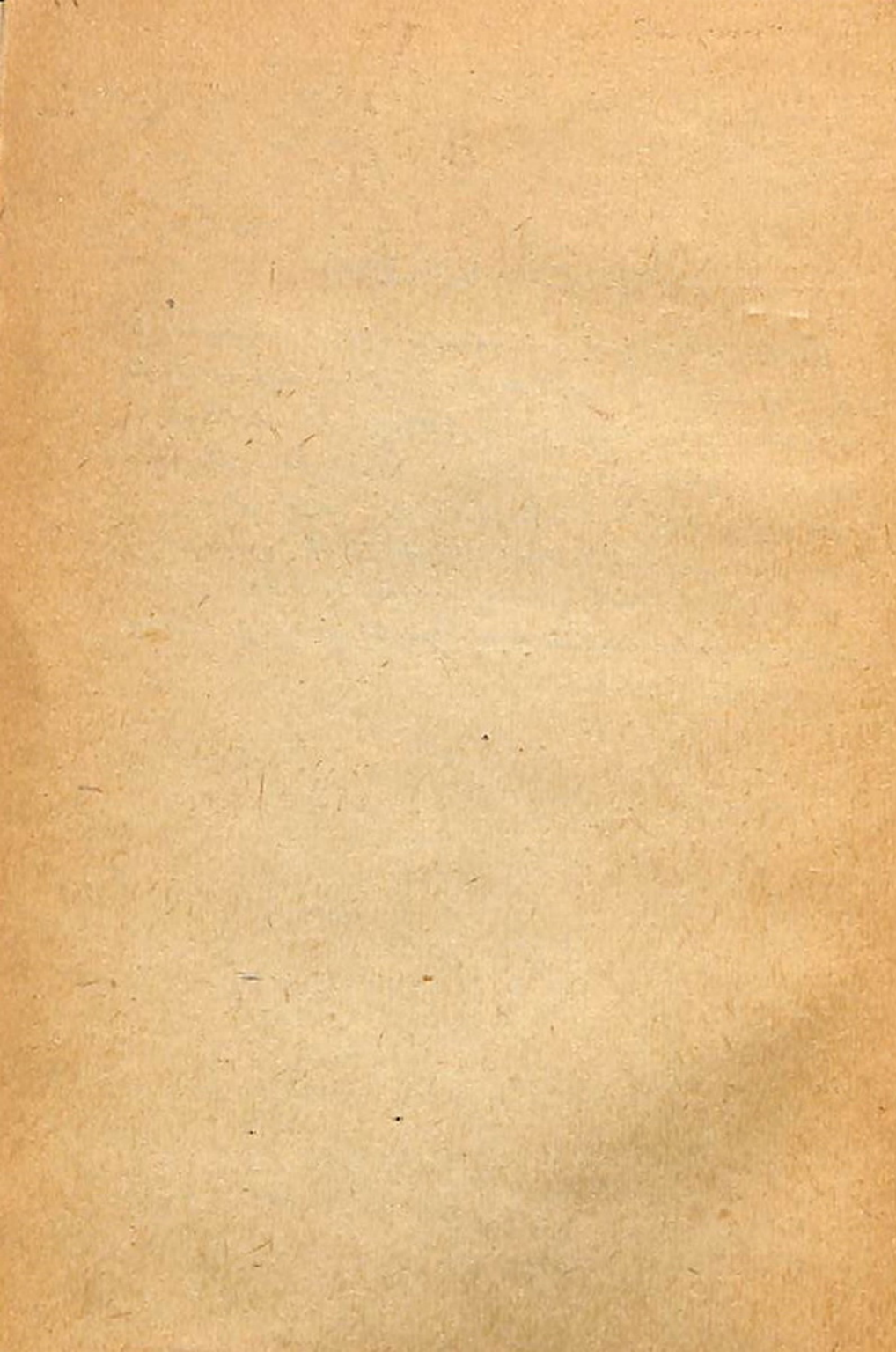
Պատ. խմբագիր՝ Ս. Սարգսյան
Լեզվ. խմբագիր՝ Արմ. Թամազյան
Տեխ. խմբագիր և սրբագրիչ Հ. Մայիլյան

Գլավլիտի լիազոր Բ—155. պատվեր № 104. տիրաժ 1500

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՍՀ ԺՈՂԿՈՄԽՈՐՀԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒ-
ԹՅԱՆ «ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ»-Ի ՏՊԱՐԱՆ
ՅԵՐԵՎԱՆ

ՀԵՂԻՆԱԿԻ ԿՈՂՄԻՑ

Սույն գրքույկով հեղինակն իրեն նպատակ և
դրել գեթ մասամբ բավարարել դավառագիտության
խնդիրների վերաբերյալ մեր ընթերցող մասնանների և
գլխավորապես ռեցիտատոր աճող հետաքրքրութունը :
Գրքույկը կազմված է այնպես, լուր այն կարող և
ձեռնարկ հանդիսանալ ժողկրթութենների, գլխավորների
և դավառագիտական ակտիվի համար և մեծ չափով
կնպաստի դավառագիտության կարեվորագույն խնդիր-
ների կենսագործմանը :

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԳԱՎԱՌԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՆՊԱՏԱԿԸ

Մեր հզոր, որ ավուր ծաղկող խորհրդային սոցիալիստական հայրենիքի բազմամիլիոն ժողովուրդներն էլ ունենալու են, վորը զարգացման նոր թափ ստացավ Ստալինյան Սահմանադրութեան վառ արեւի տակ, վորին «ծանոթ չեն անցյալի ազգային անհավասարութեանն ու ճնշումը, փայլում է ամբողջ աշխարհով, վորպէս բանականութեան, մարդկայնութեան և ժողովուրդների բարեկամութեան փարոս» («Պրավդա») :

Ստալինյան Սահմանադրութիւնը մեծ իմաստովաւութեան հսկայական ալիք բարձրացրեց մեր ժողովրդի մեջ, ստեղծագործ աշխատանքի նոր թափ ուղղորդեց ամենալայն աշխատավորական մասսաներին : Ժողովրդի ակտիւութիւնը անսպառ աղբյուրի նման սկսեց ել ավելի վարար հորդել սոցիալիստական շինարարութեան բոլոր թնադավառներում, բարձրացավ մասսաների քաղաքական գիտակցութեան աստիճանը :

Մեր յերկրի բանվորները, կոլտնտեսականները, ծառայողներն ու ինտելիգենցիան, դպրոցականներն ու յերիտասարդութիւնը խորապէս ձգտում են ավելի մոտիկից ու բազմակողմանիորեն ծանոթանալ խորհրդային բազմազգ ժողովուրդների ծաղկող հայրենիքին, նրա անսպառ հարստութիւններին :

Նրանց հետաքրքրում, հրապուրում և այն ամենը, ինչ կարող և ոգտակար լինել սոցիալիստական հայրենիքի տնտեսության ու կուլտուրայի ծաղկման դործին, ժողովրդի բարորությանը:

Շատ լայն են ու խորը մեր հայրենիքի ուսումնասիրության հետ կապված խնդիրների ու աշխատանքների ծավալը: Միմիայն մասնագետների ուժերով հնարավոր չե՛ այդ դործն ընդգրկել: Այստեղ պետք և ոգնության հան աշխատավորական մասսաները, մեր բոցավառ հայրենասերները՝ հաղարավոր ակտիվիստ դավառագետները:

Մեր յերկիրն ուսումնասիրելու համար անհրաժեշտ և կաղմակերպել հարյուրավոր խմբակներ դրարոցներում, ԲՈՒՀ-երում, գործարաններում, կուտընտեսություններում, վորոնք բաղմակողմանիորեն կուսումնասիրեն իրենց բնակավայրը, շրջանը, հանրապետությունը:

Ցանկալի արդյունքների հասնելու տեսակետից կարելի է, վոր այդ խմբակներն ընդգրկեն ուսումնասիրության յենթակա առանձին բնաղավառներ, որինակ՝ Բանվորա-Գյուղացիական Իշխանության համամղված պայքարի պատմությունը, սոցիալիստական շինարարության տարբեր բնաղավառներ, աշխարհագրություն, պատմություն, հնաղխություն, յերկրաբանություն և այլն, դրանց ուսումնասիրության համար կաղմակերպելով բնասերների, բնագետների, յերիտասարդ դավառագետների և այլ խմբակներ:

Բացի խմբակներից, բոլոր տիպի դարոցներում աղումքներում, հիմնարկ-ձեռնարկություններում

ինչպէս նաեւ թանկարաններում, անհրաժեշտ ե կազմակերպել դատախոսութիւններ ու զրույցներ բնագիտական հարցերի, բնական հարստութիւնների, և բնական զիտութիւնների ուսումնասիրութիւնների, իր բնակավայրի պատմութեան, ազգագրութեան, ֆոլկլորի (բանահյուսութեան) մասին և այլն:

Անհրաժեշտ ե կազմակերպել աշխարհադրական, բնագիտական, կուլտուր-պատմական եքսկուրսիաներ և տուրիստական արշավներ, առանձնապէս դեպի քաղաքացիական կռիւների վայրերը, եքսպէդիցիաներ ուղտակար հանածոներ հայտնաբերելու նպատակով և բազմաթիւ այլ եքսկուրսիաներ ու տուրիստական արտեկքներ:

Գալատաղիտական այս աշխատանքներում պետք ե ներդրւալիլ ուսանողական, աշակերտական և ուսուցչական մոլղականիւր, նախաձեռնող և խանդավառութեամբ դործի կաշող մարդկանց, լաւալույն կազմակերպիչների:

Գալատաղիտական դործի հաջողութեանը մեղմոտ ապահովված չի լինի, յեթե մենք այն սերտորեն չկապենք չրջանի ու հանրապետութեան տնտեսական և կուլտուրական պլանային շինարարութեան հետ:

Պլանային տնտեսութեան, ինչպէս նաեւ կուլտուրական շինարարութեան համար հսկայական նշանակութեան ունի պլանների կոնկրետացումը բոտ չրջանների, հաշվի առնելով նրանց բոլորի առանձնահատկութեանները (չրջան, մարդ, հանրապետութեան):

Այս տեսակետից հսկայական նշանակութեան ե ստանում գալատաղիտութեանը, վորն ողնում ե ներգրալելու մաստաներին սոցիալիստական շինարարու-

Թյան կոնկրետ խնդիրների կիրառման գործում, ոչ-
նում և նրանց կենտրոնացնելու իրենց ուշադրությու-
նը տնտեսական, կուլտուրական և կենցաղային չինա-
րարության ավելի հրատապ խնդիրների վրա:

Տեղին և հիշել, թե ընկեր Լեոնին ինչպես եր-
գնում պլանային տնտեսության և այդ պլանների ի-
րականացման գործում մասնակցություն ամենամոտ և
տնտեսական մասնակցության մեջ ներգրավելու հար-
ցերը:

1920 թվին, փետրվարի 23-ին, յերբ Համառու-
սական ԿԳԿ նստաչափանը պետք է ընդուներ ելեկտրո-
ֆիկացիայի վերաբերյալ բանաձևվը, ընկ. Լեոնինը նը-
շեց, վոր՝

«Որհնդային Ռուսաստանի համար առաջին
անգամն է հնարավորություն ստեղծվել պատգմե-
լու ավելի պլանաչափ տնտեսական սոց. չինարա-
րությամբ, գիտական վերամշակմամբ և հետեվո-
ղականորեն կյանքում կիրառելու ամբողջ ժողո-
վրդական տնտեսության պետական պլանը»:

Նա շտապեցնում եր ավարտել այդ պլանի մշա-
կումը և հաստատել այն: Նա հանձնարարում եր ձեռք
առնել բոլոր միջոցներն ամենալայն կերպով կազմա-
նիրպելու այդ պլանի պրոպագանդայի գործը:

«Այդ պլանի ուսումնասիրությունը, պետք է
մտցնել առանց վորեւ բացառության, հանրապե-
տության բոլոր ուսումնական հաստատություննե-
րում» և այլն:»

1920 թվի հունվարի 1-ին, ընկ. Կրթիժանովսկուն
ուղղված նամակում ընկեր Լեոնինը մտահոգություն և
արտահայտում այն բանի առթիվ, թե անհրաժեշտ է

բանվորների և գյուղական մասսաներին ներգրավել
եկեկտրիֆիկացիայի պլանի աշխատանքների մեջ, սո-
ցիալիստական շինարարության և սոցիալիստական
տնտեսության առաջին պլանավոր պլանի իրագործման
մեջ:

«**Զ**՞ի կարելի արդյոք,—գրում եր Անիմը,—
ավելացնել մոչ թե տեխնիկական պլան (այդ, ի-
հարկե, շառերի գործն ե և մոչ շտապողական),
այլ քաղաքական և պետական, այսինքն՝ պրոլե-
տարիատին հանձնարարված գործ... Այն պետք է
տալ աշխատողի հատկանալի, հանրամատ-
չելի, մասսաների համար պարզ ու պայծառ
(միանգամայն գիտական հիմքով) հեռանկարներով
գրավել. ի հարկե, պարզ ե, մոթ 10—20 տարվա
աշխատանքով մենք ամբողջ արդյունաբերական և
գյուղատնտեսական Ռուսաստանը կղարձենք
եկեկտրական... Կրկնում եմ, պետք է բանվորնե-
րի և գիտակից գյուղացիների մասսաները 10—20
տարվա մեծ ծրագրի գործի մեջ քաշել»:

Պլանային տնտեսության մեծագույն նշանակու-
թյունը, մորը բնորոշ և միայն խորհուրդների Յերկրի
համար, պետք է առաջին հերթին հիշի յուրաքան-
չյուր պավառագետ և սոցիալիստական հայրենիքի
այդ պլանի սահմաններում փնտռի ու գտնի իր անմի-
ջական ուսումնասիրության բնագավառը և սոցիա-
լիստական շինարարության մեջ իր պատվավոր տեղը:

Այսպիսով միանգամայն պարզ ե, թե ինչպիսի
խոշոր խնդիրներ են դրված խորհրդային դավառա-
գիտության առաջ:

Խորհրդային դավառագիտությունը պետք է աշ-

խառի սոցիալիստական արդյունաբերութեան ու գյուղատնտեսութեան, ԽՍՀՄ աշխատավորների ծաղկող կուլտուրայի եւլ ամէլի բարգաւաճման համար:

Խորհրդային գաղափարաւորութիւնը միաժամանակ հանդիսանում է բանվորների և գյուղացիների մասնակցի մեջ գիտութեան կիրարկման ուսալ ձեւերից մեկը, առանձնապէս յերիտասարդութեան մեջ. դրա մասին եր ասում ենկեր Լենինը, յերբ նա պահանջում էր, վոր գիտութիւնը իրականում պետք է միւս ու արդուն դառնա, կազմելով ամբողջապէս կենցաղի անմիջական և իրական մասնիկը:

Այսպիսով Խորհրդային գաղափարաւորութիւնը հանդիսանում է Խորհրդային հայրենասիրութեան, դեպի մեր մեծ հայրենիքն ունեցած մասսաների սիրտ գաստիարակութեան հզոր լծակներից մեկը:

Հազարավոր աշխատավորներ ճանապարհորդութիւններ են կատարում, եքսկուրսիաներ ու եքսպէդիցիաներ են կազմակերպում դեպի մեր լայնածափալ յերկրի հեռավոր անկյունները, դեպի յերկնամբարձ լեռներն ու կապուտակ ջրերը, ուսումնասիրելու և ճանաչելու մեր սքանչելի հայրենիքը:

Բազմաթիւ աշխատավորներ ու զպրոցականներ ալցելում են իրենց գյուղում, չրջանում, քաղաքում գտնվող գործարանները, ֆարրիկաները, հանքերը, կոյրանտեսութիւնները, հետիտն արչաւներ են կազմակերպում դեպի քաղաքացիական կովի վաճրերը, ծանոթանում են Մեծ Հոկտեմբերի համար մղած պայքարի պատմութեանը, ուսումնասիրում են մեր յերկրի ընդերքը:

Մեր յերկիրը ճանաչելու ձգտումը քանի զնում
տվելի ու ավելի մեծանում և աշխատավորական
դանդավաճներում: Սակայն այդ խնդրում բացակայում
է մեր համապատասխան հիմնարկ-կազմակերպու-
թյունների (Ժողկրթբաժիններ, ակումբներ, պրոֆ-
ժիտթյուն և այլն) անհրաժեշտ ղեկավարությունը և
կազմակերպված ունեթյունն ու ոժանդակությունը:

Անցյալում դոյություն ունեցող գալատագիտական
ընկերություններում և գալատագիտական բյուրոնե-
րում ծավալած Ժողովրդի թշնամիները կազմակերպե-
ցին այդ վարեռը բնադավառում խոշոր վնասարարու-
թյուն: Նրանք գալատագիտական ընկերությունները
դարձրեցին անդործունյա կազմակերպություններ,¹
նրանք գալատագիտական աշխատանքները կտրել էյին
մեր ասորյա քաղաքական խնդիրներից և այն վեր և-
յին ածել միայն «քնակաճ հարստություններ» ուսում-
նասիրող ապարադաքական մի կազմակերպության:

Ահա թե ինչու միանգամայն ժամանակին եր ու
տեղին, յերբ մեր վերադաս օրդանները 1937 թ. փո-
րոշում ընդունեցին վերացնելու գալատագիտական
բյուրոները և ընկերությունները:

Այդ կազմակերպության վերացումից հետո, փո-
խանակ դործը տեղից շարժելու և անհապաղ վերաց-
նելու վնասարարության հետքերը, բնդհակատակը,
գալատագիտության աշխատանքները հանցավոր կեր-
պով գրեթե բոլորովին մոռացության արվեցին: Վո-
րոշ չըջաններում ու զպրոցներում դոյություն ունե-
ցող գալատագիտական նյութերը ցաք ու ցրիվ արվե-
ցին, քայքայվեցին փոքրիկ գալատագիտական թան-
գարանները:

Նույնիակ գտնվեցին մարդիկ, վորոնք գտնաւա-
ղիտական ընկերությունների վերացումը բացատրե-
ցին, վորպէս գտնաւաղիտական աշխատանքների վե-
րացում:

Այդ անշուշտ թշնամական վերաբերմունքի տրտա-
հայտութիւնն եր դեպի Խորհրդային գտնաւաղիտու-
թյունը և գտնաւաղիտական ակտիվը:

Խորհրդային գտնաւաղիտութիւնը մեր յերիտա-
սարդութեան մեջ դարբնում է վառ սեր դեպի մեր
մեծ Խորհրդային Հայրենիքը:

Այս տեսակետից ել, գտնաւաղիտական աշխա-
տանքների կազմակերպիչներն ու ենտուղիաստները
չըջաններում, դպրոցներում, գործարաններում և
այլ ձեռնարկութիւններում ու հիմնարկութիւննե-
րում հանդիսանալու յեն գերադանցապէս մեր յերիտա-
սարդութիւնը, կոմյերիտականները և կոմյերիտա-
կան կազմակերպութիւնները:

Կոմյերիտութիւնի տալիստար դերն այս խնդ-
րում հսկայական է:

Ինչպիսի խնդիրներ է դնում իր ստաջ Խորհրդային
գտնաւաղիտութիւնը:

1. Զարգացնել լայն ժողովրդական մասնաների
մեջ ինքնագործունեութիւն և դարձնել նրանց ու-
ցիւղիտական շինարարութեան ակտիվ կառուցողներ:

2. Մեր հայրենիքի հեռախուզական ուսումնասի-
րութիւնների մեջ (տնտեսութիւն, պատմութիւն,
կուլտուրա, կենցաղ, ոլորակար հանածոներ և այլն)
ներդրաւել ժողովրդական ավելի լայն մասնաներ:

3. Մասնաներին ծանոթացնել մեր յերկրի, չըջա-
նի, բնակավայրի հետ:

Հարկավոր և հաղարավոր բնասերների, բնադետ-
ների, յերիտասարդ գավառադետների, աշխարհագրու-
թյան հարցերով հետաքրքրվողների, պատմության,
հնագիտության, յերկրաբանության, Մեծ Հոկտեմ-
բերի համար մղված պայքարի պատմությամբ, ոռ-
ջիալիստական շինարարության հարցերով զբաղվողնե-
րի բազմաթիվ խմբակներ կազմակերպել գալուցնե-
րում, ակումբներում, կոլտնտեսություններում, գոր-
ծարաններում և այլն: Միաժամանակ հարկավոր և
այդ բոլոր հարցերի շուրջը կազմակերպել նաև գրույց-
ներ: Անհրաժեշտ են դասախոսություններ առանձին
չրջանների ազգագրության, Փոլիկորի մասին, հար-
կավոր են աշխարհագրական, բնադիտական, կուլ-
տուր-պատմական եքսկուրսիաներ, տուրիստական
արշավներ՝ առանձնապես դեպի քաղաքացիական կոխի-
ների վայրերը, եքսկուրսիաներ դեպի ողտակար հա-
նածոների վայրերը և այլն:

Խոշոր անելիքներ ունեն չրջանային ժողկրթա-
թիւնները, վորոնց վրա յե ընկնում գավառագիտական
աշխատանքների կազմակերպման ու զեկավարման
վոյջ պատասխանատւությունը: Նրանք գործի մեջ
քայնորեն պետք և ներդրովեն դպրոցները՝ աշակեր-
տությանը, ուսանողներին, ուսուցիչներին: Խոշոր
վոր դեր ունեն կատարելու նաև պրոֆմիությունները,
ակումբները, պիոներական կազմակերպությունը:

Խորհրդային գավառագիտության աշխատանքները
պատշաճ բարձրության վրա դնելու համար պետք և
բոլոր չրջաններում ստեղծել գավառագիտական թան-
գարաններ և այնտեղ կենտրոնացնել վոյջ աշխատան-
քը:

ԻՆՉ Ե ԳԱՎԱՌԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

Մեր յերկրում ունենք հազարավոր գավառագետներ, դա ապացույց է այն բանի, վոր մեր մեծ ու հզոր հայրենիքն ուսումնասիրելու, այն ճանաչելու ցանկությունը չատ մեծ է խորհրդային ժողովրդի մեջ:

Բանվորները, կոլտնտեսականները, ինտելիգենցիան, ծառայողներն ու մասնագետները, մեր դպրոցականներն ու յերիտասարդությունը ծարավի յեն մոտիկից ճանաչելու և ուսումնասիրելու մեր ծաղկող ու յերջանիկ կյանքով ապրող աշխատավորների մեծ հայրենիքը: Նրանց հետաքրքրում է այն ամենը, ինչ ոգտակար է և ինչ նպաստում է սոցիալիստական հայրենիքի ամրապնդմանը, բարգավաճմանը, պաշտպանունակությանը:

Այժմ մեր յերկրում ունենք բազմաթիվ պատանի և յերիտասարդ գավառագետ կոմյերիտականներ և պիոներներ, վորոնք հսկայական ոգտակար աշխատանք են կատարում: «Ուզում եմ ոգտակար լինել մեր սիրելի հայրենիքին, ուզում եմ ոգենլ սոցիալիստական շինարարությանը»—ահա թե ինչն է վոդեչնչում և առաջ մղում պատանի ու յերիտասարդ գավառագետին:

Գավառագիտությունը, վոր բառացի նշանակում է «գավառը— գիտենալ», այսինքն՝ ճանաչել տվյալ

վայրը դեռ ևս չի արտահայտում այդ հասկացողութեան վողջ ելութիւնը, նշանակութիւնը: Դեռևս մեր վորոշ դավառապետների մոտ դոյութիւն ունի այն թիւը կարծիքը, թե դավառագիտական ուսումնասիրութիւնների որչեկտը պետք է հանդիսանա միմիայն շրջանը, ստանձին վայրը, դյուղը, քաղաքը:

«Գավառագիտութիւնը չի կարող ընդգրկել վողջ հանրապետութիւնը, այն ժամանակ այդ դավառագիտութիւն չի լինի» — ասում են այդ մոտեցման կողմնակիցները:

Անշուշտ, սխալ է հարցի այդպիսի մեկնաբանումը: Հասար ի՞նչ է դավառագիտութիւնը:

Խորհրդային դավառագիտութիւնը այդ՝ խորհրդային հայրենագիտութիւնն է, մեր հայրենիքը ճանաչելու, ուսումնասիրելու միլիոնավոր աշխատավորների բուն տենչանքը: Իսկ մեր հայրենիքը հո միայն չի՞ սահմանափակվում շրջաններով: Այստեղից միանգամայն պարզ է, վոր դավառագիտական ուսումնասիրութիւնների որչեկտը չի սահմանափակվում շրջաններով, մի հանրապետութեամբ, այլ նա ընդգրկում է վողջ Խորհրդային Միութիւնը, բոլոր ժողովուրդների մեծ հայրենիքը:

Մեր կոլտնտեսականի, բանվորի, ինտելիգենտի, դպրոցականի բուն ցանկութիւնն է, վորչ միայն ուսումնասիրել իր կոլտնտեսութիւնը, իր շրջանը, իր վայրը, այլ նաև մեր յերկրի կենտրոնական մասերից մինչև վ հեռավոր ծայրամասերն ընկած հետաքրքիր որչեկտները, գործարանները, հանքերը, կոլտնտեսութիւնները, պատմական նշանակութիւն ունեցող հե-

աաքրքիր վայրերը և այլն :

Մեր յերկրի, շրջանի, բնակավայրի ճանաչողությունը՝ պատմության, բանվորների և դաշտագինների իրենց չահագործողների դեմ մղած պայքարի հերոսական մարտերի և անցքերի ուսումնասիրությունը, բուսական և կենդանական աշխարհի ուսումնասիրությունը, ոգտակար հանածոների հայտնաբերումը, տեղական ֆուկլորի, ազգագրություն, հնությունների ուսումնասիրություններն ու հավաքը — ահա այս բոլորն ողնում և զավառագետին ճանաչելու մեր յերկրի անցյալը և սքանչելի ներկան :

1932 թվին, ԽՍՀՄ ընդերքի միութենական հետախույզություններ կազմակերպելու առնչությամբ «Կոմսոմոլսկայա պրավդա»-յի խմբագրությունն ուղղած իր նամակում ընկ. Վ. Վ. Կույբիշևը գրել և—

«Մենք դեռևս չառ քիչ ենք ճանաչում մեր յերկիրը : Մենք պետք է ճանաչենք մեր յերկիրը : Այս խընդիրը չի կարելի կատարել միայն մասնագետ յերկրաբանների ուժերով, հետախուզական պարտիաների միջոցով, վորոնք ուղարկվում են մեր գիտական և տնտեսական մարմինների կողմից :

Մեր բնական հարստությունների ուսումնասիրությունը չի կարելի պատկերացնել, առանց բանվոր դասակարգի շարքերից դործի մեջ ներդրավելու կամավոր աշխատողների լայն մասսաների» :

Ընկ Կույբիշևի այս խոսքերը պետք է միշտ հիշել, յերբ խոսքը վերաբերում է մեր յերկիրը ճանաչելուն :

Այստեղից պարզ է, վոր Խորհրդային զավառագետությունը վուչ թե աղաքադաքական դործ է, այլ

մասնայական, քաղաքական, կուլտուրական մեծ դործ
 ե, սոցիալիստական արդյունաբերության և դյուղա-
 տընտեսության զարգացմանը նպաստող, ԽՍՀՄ աշ-
 խատալորության ծաղկող կուլտուրայի զարգացմանը
 նպաստող դործ, մեր մեծ յերկիրն ու առանձին շրջան-
 ները բաղմակողմանի և գիտականորեն ուսումնասի-
 րող արժեքալոր դործ:

A $\frac{I}{2080}$

~~2124~~

ԳԱՎԱՌԱԳԻՏԱԿԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆՆԵՐ

Գաղառագիտական թանգարանը պետք է դառնա գաղառագիտական հետաքրքիր և ոգտակար աշխատանքների ողջախր:

Այդպիսի գաղառագիտական թանգարաններ մենք չառ ունենք: Միմիայն Յերեվան քաղաքում իրենց աշխատանքների բնույթով գաղառագիտական են քաղաքային, տեխնիկա - տնտեսագիտական և պատմական թանգարանները:

Մեր այդ գաղառագիտական, ինչպես նաև չբրջկենտրոններում գտնվող թանգարանների հիմնական թերությունն այն է, վոր նրանք կոնկրետ, կենդանի փորձի հիման վրա չեն կարողանում կազմակերպել, իրենց շուրջը համախմբել գաղառագիտությամբ հետաքրքրվող մասսան, ակտիվը:

Մեր հայրենիքի խոր ուսումնասիրության դործում ակտիվ կերպով պետք է մասնակցեն դպրոցները, բարձրագույն ուսումնական հիմնարկները, ձեռնարկությունները, կոյտնտեսությունները, բանվորական ակումբները, քաղլուս հիմնարկների ցանցը, հետազոտական ինստիտուտները և այլն:

Գաղառագիտական բոլոր ուսումնասիրությունները պետք է կազմակերպել թանգարաններում: Թան-

դարանները դառնալու յեն դավառագիտական հետա-
գոտական և մեքոդական աշխատանքների՝ կենտրոնը,
գավառագիտական աշխատանքների բազաներն ու լա-
բորատորիաները :

Հետազոտությունների և ուսումնասիրություննե-
րի բոլոր արդյունքները յերկրարանական, հնագիտա-
կան, բուսական, կենդանական, կենցաղային և այլ
նյութերը կենտրոնացվում են թանգարաններում և
հետազոտում վերամշակման յենթարկվելով, թանգա-
րանների ցուցադրման անհրաժեշտ ֆոնդերն են կազ-
մում : Գավառագիտական թանգարանների պլանները
պետք է լինեն ակտուալ և հաշվի առնելով դավառա-
գիտական հասարակայնության պահանջներն ու ու-
ժերը, պետք է առաջադրել կոնկրետ թեմաներ :

Այդ պլանները պետք է կազմվեն այնպես, լոր
դավառագիտության բնագավառով յուրաքանչյուր
հետաքրքրվող կարողանա մատչելի և պատկերավոր
ձևով ճանաչի իր հայրենիքը—տվյալ բնակավայրը,
չրջանը, ֆարրիկան, կոլտնտեսությունը և այլն :

Այդ պլաններում առանձնահատուկ տեղ պետք է
տալ ուսանողներին ու աշակերտությանը գիտահետա-
դոտական աշխատանքների մեջ ներդրավելուն, իհարկե,
մանկավարժների, դյուղատնտեսների, պատմաբան-
ների և մյուս մասնագետների ղեկավարությամբ :

Թանգարանները պետք է կազմակերպեն նաև առան-
ձին դավառագետների, խմբերի և խմբակների մեթո-
դական և կազմակերպչական ոգնության գործը :

Թանգարաններն ակտիվ կերպով պետք է դադարեն
դադառալու ակա՛ն աշխատանքների կազմակերպման
գործով։ Վր՞ն է այդ աշխատանքը։—դադառալու
կան խմբակների հետ միասին համատեղ ուսումնա-
սիրություններ, արշավներ, եքսպեդիցիաներ և ար-
տեղքներ կազմակերպելու միջոցով ուսումնասիրու-
թյան յենթարկել չըջանը, բնակավայրը՝ սիստեմա-
տիկ կերպով ուղղություն տալով այդ ձեռնար-
կումներին։

Այդ համատեղ աշխատանքի արդյունքը պետք է
արտահայտվի Թանգարանի ցուցադրումներում և ցուցա-
հանդեսներում։ Այնուհետև, շատ արդյունավետ կլի-
նի ուսումնասիրված հարցերի շուրջը կազմակերպել
դասախոսություններ և զրույցներ Թանգարաններում,
դպրոցականի սենյակներում և անկյուններում։ Թան-
գարանը պետք է ոժանդակի և ողնի դպրոցներում,
գործարաններում, կոլտնտեսություններում, ակումբ-
ներում, կուլտուրայի տներում և այլ վայրերում կազ-
մակերպելու Թանգարանի կարիներտներ, ցուցահան-
դեսներ, դրանք հետագայում վերածելով Թանգարանի
Փիլիալների։

Թանգարանները սերտ կապ պետք է պահպանեն բո-
լոր գրադարանների, կոլտնտեսային և բանվորական
ակումբների, կուլտուրայի տների, խրճիթ-լաբորա-
տորիաների, փորձնական կայանների հետ, կազմա-
կերպելով այնտեղ դավառադիտական խմբակներ,
զրույցներ, դասախոսություններ, ղեկուցումներ, կոն-
ֆերանսներ, ցուցահանդեսներ։

Փորձնական կայանների և խրճիթ-լաբորատո-
րիաների հետ չափազանց ողաակար աշխատանք կա-

քելի յե կառարել, կաղմակերպելով փորձնական աշխատանքներ մոլախոտերի և դյուղատնտեսութեան վնասատուների դեմ պայքարելու ուղղութեամբ:

Թանգարանները և դավառագիտական խմբակները չպետք է սերտ կապ ունենան Կուսպատի, Հնությունների պահպանութեան Կոմիտեյի, ինչպես նաև Հանքապետութեան, շրջանի, բնակավայրի պլանային և տնտեսական կաղմակերպութեաննների հետ:

Պարտադիր է նաև սերտ կապ պահպանել տվյալ վայրում գործող եկտակելիցիանների հետ:

Մեր Թանգարանային աշխատողները չպետք է մոռանան, Վեր իրենց յուրաքանչյուր քայլ աշխատանքը դավառագիտութեան ուղղութեամբ, դա՛ մասնաշաղկապ — կրթական գործ է, կուլտուրական — բաղաճական մեծ գործ:

ԻՆՉՊԵՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԵԼ ՏԵՂԱԿԱՆ ԳԱՎԱՌԱԳԻՏԱ- ԿԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ

Գավառագիտությամբ կարող են զբաղվել ամենքը, ովքեր ցանկանում են ճանաչել, ուսումնասիրել այն շրջանը, հանրապետությունը, վորտեղ ապրում են:

Այստեղից պարզ է, վոր գավառագետը նա յե, ով օխտեմատիկ զբաղվում է տվյալ վայրի ուսումնասիրությամբ, ով քիչ թե շատ ճանաչում է այն վայրը, այն յերկիրը, վորտեղ ինքն ապրում է:

Այդպիսի գավառագետներ մենք շատ ունենք, վորոնք զլխավորապես աճել ու առաջ են յեկել մեր յերիտասարդներից, գերազանցապես Լենինյան կոմյուրիտմիության շարքերից, ինչպես և մեր գալրոցականներից:

Բայց գավառագետի խնդիրն է վոչ միայն սոսկ ուսումնասիրել, նկարագրել տեղական վայրի և բնակչության կյանքին ու կենցաղին վերաբերող բազմաթիվ յերեվույթներ, այլ՝ նաև հավաքածու կազմել, այսինքն հավաքել դանադան իրեր ու տեղեկություններ տնտեսության, բնակչության կյանքի ու աշխատանքային գործունեության վերաբերյալ և այլն:

Բոլոր հավաքված իրերից և հետազայում կազմվում է տվյալ վայրին վերաբերող ամբողջ հավաքա-

ծուն: Դրանք դասավորվում են վորոշ կարգով, ըստ բնույթի և յուրաքանչյուր իրի կամ եքսպոնատի վերաբերյալ տրվում և վորոշ բացատրություն:

Այդպիսով իրերի հավաքածուները բավարար չափով լինելուց հետո (յեթե իրոք նրանք վորոշ արժեք են ներկայացնում) պետք և տեղում — դյուզում, շրջկենտրոններում վրամ դպրոցներում, տեղական թանգարանի հիմքը դնել:

Այդ թանգարանները հետադաշում կդառնան դավառադիտական աշխատանքների կենտրոնը, հետզհետե իրենց շուրջը կհամախմբեն հետաքրքրվող մատաներին և դպրոցականներին: Հետաքրքրությունը դեպի դավառադիտությունը այդպիսով որեցոր ավելի կը դարդանա ու կծափարվի:

Թանգարանը հնարավորություն կունենա նպատակելու տեղական ազդարնակչության կրթական մակարդակի բարձրացմանը, վորը թանգարանի հիմնական խնդիրներից մեկն և հանդիսանալու:

Հայկական ԽՍՀ Լուսժողկոմատի դավառադիտական աշխատանքները կազմակերպելու կադակցությամբ հրահանգում պարզ առիաժ և, վոր՝ «այդ աշխատանքների կազմակերպման ու ղեկավարման ամբողջ պատասխանատվությունը շրջանում ընկնում և շրջանային Ժողկրթբաժիններին վրա, վորոնք այդ գործի մեջ պետք և լայնորեն ներգրավեն դպրոցները — աշակերտությանը, ուսանողներին, ուսուցիչներին, աղումները, պիոներ կազմակերպությունները և հատկապես կոմյերիտական կազմակերպությանը»:

Այսպիսով, հավաքելով այն ամբողջը ինչ տիպի-

բախան է տվյալ շրջանի համար, պետք է տեղական կամ շրջանային դավառագլխական թանգարանի հիմքը դնել:

Գավառագլխական թանգարանը, այսպիսով, հիմնադրվում է պետք է ունենա հետեւյալ բաժինները.

1. ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ԲԱԺԻՆ

Այս բաժնի ցուցադրումը պետք է տա մարդկային հասարակության զարգացման մասին կարելիոր տեղեկություններ հանրապետությունում կամ շրջանում. դեպքերը պետք է ցույց տալ պատմական ժամանակաշրջանի կարգով:

Այս բաժնում պետք է ցուցադրել նաև պատմական խոշոր արժեք ներկայացնող հնությունները — նկարներով, մակեաներով ու մոդելներով:

2. ՍՈՑԻԱԼԻԱՏԱԿԱՆ ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ԲԱԺԻՆ

Այս բաժինը նյութեր է տալիս հասարակական ձեւերի զարգացման պատմության վերաբերյալ մինչեւ սոցիալիզմի շրջանը՝ ժամանակագրական կարգով: Այստեղ պետք է ցույց տալ, թե ինչպիսի պատմական շրջաններ ու պայքարի ուղիներ է անցել հասարակությունը (տվյալ շրջանի, վայրի) մինչեւ մեր օրերը հասնելը:

3. ԲՆԱՍԻՐՈՒԹՅԱՆ ԲԱԺԻՆ.

1. Արտադրական ուժերի և բնական հարստությունների ուսումնասիրություններ.

Ա) Ռայոնի ընդհանուր նկարագրություն.

Բ) Տեղական տրանսպորտի ուսումնասիրություն.

Գ) Հումքային բնույթների ուսումնասիրություն.

Դ) Հայտնաբերել և ուսումնասիրել անհետացող

արհեստները, նրանց արտադրութեան միջոցները :

2. Պայքար 7-8 միլիարդ փութ հացահատիկի համար .

Ա) Մոլախոտերի հետազոտութիւն և նրանց քարթալորումը .

Բ) Անասնաբուծութեան կերային բազայի տեղական լրացուցիչ աղբյուրների հայտնաբերումը .

Գ) Նոր հողամասերի ուսումնասիրութիւն (խոպաններ) և այն իրացնելու պայմանները .

Դ) Ֆենոլոգիկ դիտողութիւններ .

Յե) Նյութերի հալաքումը և պատրաստումը Համախոթենական Գյուղատնտեսական Յուցահանդեսի համար :

3. Հեղափոխական շարժման պատմութեան նյութերի հալաքումը, դործարանների, Փարբիկաների պատմութեան, Փոլիլորային նյութերի հալաքումը և այլն :

Դավառադիտական թանգարանի վողջ ցուցադրումը պետք է ընդգրկի մոտավորապէս հետեւյալ հարցերը .

1. Մեր կոլտնտեսութեան պատմութիւնը .

2. Հիշողութիւններ քաղաքացիական կռիւներից .

3. Ինչպէս կոլտնտեսութիւնը հասաւ ռեկորդային բերքի .

4. Ինչպէս բարձրացաւ աշխատանքի արտադրողականութիւնը կոլտնտեսութիւնում — կաթնատուութիւնը, բերքատուութիւնը և այլն .

5. Ինչպիսի ողտակար հանածոներ կան չրջանում, գյուղում — հալաքել, հալաքածո կազմել և ցուցադրել .

6. Ինչպիսի բույսեր կան շրջանում, դյուղում—
հավաքել, նկարագրել, հերքարիումներ կազմել և
ցուցադրել:

7. Շրջանի կենդանական աշխարհը—նկարագրել,
ցուցադրել:

8. Սոցիալիստական տնտեսության նվաճումները
—լուսանկարներ, դիագրամներ:

9. Շրջանի անվանի մարդիկ—լուսանկարներ, նրանց
կիրառած նոր մեթոդների ցուցադրում և այլն:

10. Շրջանի հնությունները—ցուցադրել լու-
սանկարներով, նկարագրել և այլն:

11. Շրջանի, հանրապետության աշխարհագրա-
կան նկարագրությունը:

12. Կենցաղի, կուլտուրայի, անհետացող արհեստ-
ների, կուլտուր-լուսավորության և մի շարք այլ բնա-
դավառների վերաբերյալ հարցեր:

ԳԱՎԱՌԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՉԱԿԱՆ

ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

1. ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԳԱՎԱՌԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

Խոշոր տեղ է տրվում դպրոցական դավառագիտությանը: Համ.Կ(բ)Կ. Կ.Կ. 1932 թ. ոգոստոսի 26-ին իր ընդունած՝ «Տարրական ու միջնակարգ դպրոցի ծրագրի ուժիմի մասին» վորոշման մեջ նշում է այն անհրաժեշտությունը, վոր հանրակրթական դպրոցի հասարակագիտություն, գրականություն, լեզվի, աշխարհագրություն և պատմություն պծով դասավանդել «կարեվորագույն գիտելիքներ ԽՍՀՄ ժողովուրդների ազգային կուլտուրաների վերաբերյալ, նրանց գրականություն, արվեստի, պատմական պարզացման, նույնպես և ԽՍՀՄ գավառագիտության տարրերը՝ բնություն առանձնահատկությունները, արդյունաբերություն, դյուղատնտեսություն, սոցիալ-տնտեսական դարգացումը և այլն»:

Գավառագիտական աշխատանքներն ամբողջապես յինթարկվում են դպրոցի ուսումնա-դաստիարակչական նպատակներին և ոժանդակում են դպրոցական ներքին ալելի լավ յուրացնելու դասավանդվող մի շարք առարկաներ, ինչպես որինակ՝ աշխարհագրություն,

պատմութիւն, բնագիտութիւն և այլ ուսումնական
առարկաներ, կապելով նրանց ուսումնասիրութիւնը
չըջապատող կյանքի հետ:

Գալառագիտութիւնը դպրոցում ունի խոշոր դաս-
տիարակչական նշանակութիւն — նա ոժանդակում և
ափելի կենդանի և աշխույժ դարձնելու ուսուցումը,
ոժանդակում և մեթոդների բարելաւմանը (գիտողա-
կանութիւն, կոնկրետ ուսուցում, գիտողութիւնների
անցկացում, եքսկուրսիաներ և տուրիստական ար-
տելքներ, լարորատոր աշխատանքներ և այլն):

Գալառագիտական աշխատանքներն անցկացվում
են ուսումնական ծրագրերի դասավանդման հետ անբաժ-
րեն կապված, այդ նպատակի համար ոգտադործելով
դասառագիտական աշխատանքների ընդլրկած ձեւե-
րը:

Այդ աշխատանքը գլխաւորապէս պետք և անց-
կացնել աշխատանքի ժամերից դուրս, պատանի բնա-
սերներին և դասառագիտական այլ խմբակների միջո-
ցով:

Գալառագիտական աշխատանքների համար կա-
րիք չկա հատուկ կազմակերպութիւններ ստեղծել,
ինչպիսիք անցյալում ընկերութիւններն ու բյուրո-
ներն եղին: Գալառագիտական աշխատանքը կարելի չէ
և պետք և անցկացնել սովորաբար դոյութիւն ունե-
ցող կազմակերպութիւնների շրջանակներում և նրանց
անձիջական ղեկավարութեամբ: Այդպիսի կազմակեր-
պութիւններն են դպրոցը և նրա աշակերտական ու
ուսուցչական ակտիւք կամ ԲՈՒՀ-երն ու ԲՏՈՒՀ-նե-
րը, վերոնց սրահկազմակերպութիւնների պլանների
մէջ պետք և արտահայտվեն դասառագիտական աշխա-

տանքները կրամ բանվորական ակումբների, սլոֆթիսթ-
թյունների կուլտ աշխատանքներում և նրանց սկզբնա-
կան կազմակերպություններում, ձեռնարկություննե-
րում, հիմնարկություններում, կուլտուրայի տներում,
կոլտատեսային ակումբներում և քաղ-լուսվարակա-
ն ժողջ ցանցում. պիոներական տեխնիկայաներ, սլոֆթի-
սթական պարատ, սլոֆթանի բնագետների կազմակերպու-
թյուններ, սլոֆթանի տուրիստի տուն, ԼԿՅՆՄ կազմա-
կերպություններ և այլն: Առանձնապես պիտի նշել
քանգարանները, վորոնց կազմակերպչական նշանա-
կուքյունն անչափ մեծ է գավառագիտական աշխա-
տանքների սխառմում, ապա ժողովրդական կրթության
արգանների աշխատանքները, դեպուտատների խոր-
հուրդների կուլտեսկցիաների աշխատանքները և այլն:

Գավառագիտական խնդիրները պետք է արժանի
տեղ գտնեն վոչ միայն քանգարանների ու Հուշար-
ձանների պահպանության պլաններում, այլ ման-
դպրոցների, ժողկրթբաթիկների և լուսժողկուստի
դպրոցական և ֆաղլուսավորման աշխատանքների պլա-
նում ու ձեռնարկումներում:

Թանգարաններն իրենց Հնարավորություններով
այս պայմաններում դառնում են վորակյալ ուսում-
նական ձեռնարկներ:

Լուսժողկուստի և ժողկրթբաթիկների վրա մեծ
պարտավորություն է դրվում ոգտագործելու դավա-
ռագիտության բոլոր Հնարավորությունները, առաջին
հերթին նկատի ունենալով թանգարանները:

Դրա համար պետք է ժողկրթբաթիկներին կից և
ժողկրթբաթիկների վարիչների ղեկավարությամբ քա-

տեղծել խորհուրդներ՝ կազմված դավառադիրտական ակտիվից և այդ գործի հետ կապված կազմակերպութ-
յունների ներկայացուցիչներից :

Նպատակահարմար և թանգարաններին կից ևս կազմակերպել մշտական խորհուրդներ՝ կազմված դա-
վառադիրտական խմբակների, խմբերի և թանգարանի
ակտիվից . այդ միջոցով թանգարանն ավելի հաջող
կկազմակերպի դավառադիրտական խմբակներին սպա-
սարկումը և կապը նրանց հետ :

Ինչ վերաբերում է կոնսուլտացիաներին, դրանք
ցանկալի չեն կազմակերպել թանգարաններում կամ գե-
տահաազոտական կազմակերպություններում, տեխ-
նոլոգիաներում և այլն :

2. ՊՐՈՖԻՏԻԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՅԵՎ ԳԱՎԱՌԱԳԻ- ՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

Գավառադիրտական աշխատանքների ծավալման և
աշխատավորական մասսաներին այդ գործի մեջ ներ-
գրավելու գործում խոշոր տնելիքներ ունեն պրոֆ-
միտքեմական կազմակերպությունները :

Աշխատանքները ծավալելու ավելի մեծ հնարավո-
րություններ կան պրոֆմիտքեմական — բանվորա-
կան ակումբներում, կազմակերպելով այնտեղ գավա-
ռադիրտական սեկցիաներ ու անկյուններ կամ սենյակ-
ներ :

Ինչպիսի գործնական, կազմակերպչական բնույթ
պիտի ունենան դավառադիրտական խնդիրները պրոֆ-
միտքեմականների ցանցում :

1. Բանվորական —պրոֆմիտքեմական ակումբնե-
րում, դպրոցներում, ձեռնարկ-հիմարկություննե-

րում կազմակերպել դավառագիտական խմբակներ :

2. Կազմակերպել դավառագիտական արշավներ , վարի համար մշակել հատուկ տուրիստական-եքս-կուրսիոն մարշրուտներ դեպի քաղաքացիական կռիվ-ների դեպքերի վայրերը , դեպի արդյունարերական վայրերն ու կոլանտեսությունները (ծանոթանալ նը-րանց անվանի մարդկանց , ստախանովականների հետ , ծանոթանալ հեղափոխության և պատմության հու-շարձանների հետ , հավաքել աղղադրական նյութեր , ֆոլկլոր և այլն) :

3. Կազմակերպել եքսկուրսիաներ դեպի դավառա-դիաական մյուս թանգարանները , կազմակերպել շար-ժական ցուցահանդեսներ ակումբներում և հիմնարկու-թյունների ու ձեռնարկությունների կարմիր անկյուն-ներում :

4. Ակումբներում և կարմիր անկյուններում կազ-մակերպել դասախոսություններ , զեկուցումներ , զրույցներ տվյալ ձեռնարկության , բնակավայրի , շրջանի , հանրապետության մասին և այլն :

3. ԳԱՎԱՌԱԳԻՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ ՔԱՂԱՌԻՍ-ՀԻՄՆԱՐԿՆԵՐԻ ՑԱՆՑՈՒՄ . (նրճիթ - բնիթերցարան , կոլանտեսային ակումբ , կուլտուրայի տներ) :

1. Կազմակերպել դասախոսություններ , զրույցներ , գրականության ընթերցում մեր հայրենիքի մասին թեմաներով , նաև ծերունիների պատմություններն իրենց դյուղի ու շրջանի անցյալի մասին և այլն (հա-տուկ յերեկոներ) :

2. Կազմակերպել եքսկուրսիաներ դեպի առաջավոր խորհանտեսությունները , կոլանտեսությունները , ՄՏԿ-ները , ԿԱՑ-ները՝ մոտիկից ծանոթանալու հա-

մար դյուղատնտեսութեան առաջավորների աշխատանքի արդյունավետ ձեւերին ու մեթոդներին :

3. Կազմակերպել ցուցահանդեսներ դյուղի և շրջանի անցյալն ու ներկան ցույց տալու համար (կազմել նաև նման արժույթի լուսանկարներով և այլն) :

4. Կազմակերպել Կուլտուրայի Տներում, աւուարներում և խրճիթ-ընթերցարաններում հատուկ անկյուններ՝ «Մեր կոլտնտեսութիւնը», նկարադրութեամբ ցույց տալ, թե ինչպիսի պայքար է մղվել կոլեկտիվացման համար, ցույց տալ կոլտնտեսութեան աճը, նրա տնտեսական ու քաղաքական ամրապնդումը, յերջանիկ տնկոր կյանքին հատնելը : Կազմակերպել նաև ցուցահանդես «Մեր շրջանը» և այլն :

Կազմակերպել ստախանովականների պատկերասրահ, օոցիալիստական դյուղատնտեսութեան առաջավորների պատկերասրահ և այլն :

5. Կազմակերպել եքսկուրսիաներ դեպի պատմական վայրերը, հնութիւնները, քաղաքացիական կռիւների վայրերը և այլն :

Ինչպիսի թանգարաններում, այնպես և բանլորական աւուարներում, կուլտուրայի տներում, կոլտնտեսային աւուարներում կարելի յե կազմակերպել խմբակներ, այնտեղ կարելի յե անցկացնել զրույցներ, դասախոսութիւններ, զեկուցումներ, կոնֆերանսներ, ցուցահանդեսներ և այլն : Փորձնական կայանների և խրճիթ-լաբորատորիաների հետ մեկտեղ կարելի յե փորձեր կատարել հողի կազմութիւնը ուսումնասիրելու, մոլախոտերի դեմ պայքարի արդյունավետ ձեւեր մշակելու ուղղութեամբ և այլն :

4. ԳԱՎԱՌԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆԸ ՅԵՎ ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵ- ՐԻ ԿՈՒԼՏ ՍՆԿՑԻԱՆԵՐԸ

Մեզ մոտ մինչև չի մա դյուղխորհուրդների և քաղխորհուրդների կուլտ սեկցիաները հարկ յեղած ուղադրություն չեն դարձրել դավառագիտական աշխատանքներին և մատահորեն կարելի չե ասել, վոր վոչ մի խորհրդի կուլտ սեկցիա չի դրադվել մեր թանգարանների աշխատանքներով։ Այդ առաջին հերթին արտահայտվում և նրանով, վոր կուլտ — սեկցիաների սլլանների մեջ չեն անդրադարձել թանգարանների աշխատանքները և դավառագիտական խնդիրները։

Խորհուրդների մյուս սեկցիաների որինակով անհրաժեշտ և խոշոր չափով աշխուժացնել նաև կուլտ սեկցիաների աշխատանքները, պետք և բարձրացնել նրանց նշանակութունը, նկատի ունենալով պատղամասվորական խորհուրդների այն հսկայական դերը պրոլետարական դիկտատուրայի որդանների աշխատանքների սխառմում, վորը դրի յե առնված Ստալինյան Սահմանադրության վոսկետառ նշերում։

Կադմակերպչական ձեռնարկումներից մեկը պետք և լինի այն, վոր խորհուրդների կուլտ սեկցիաներն իրենց նիստերում լսեն հետեվյալ հաշվետու զեկուցումները. ա) Գավառագիտական աշխատանքների վիճակի մասին (դպրոցում) Լուսժողկոմատի կամ Ժողկրթբաժնի զեկուցումը. բ) Թանգարանների և դավառագիտական աշխատանքների դրվածքի մասին Թանգարանների գիրեկտորների զեկուցումները. գ) Հեղափոխության և կուլտուրայի հուշարձանների պահպանության և հաշվառման վիճակի մասին — համապատասխան կադմակերպության զեկուցումը։

Կուլտ սեկցիաների այդ նիստերին պետք է մասնակցեն վոչ միայն սեկցիայի անդամները, այլ նաև զարոցի ակտիվիստները (աշակերտներ, ուսուցիչներ), դավառադետ ակտիվիստներ, պրոֆմիութենական ակտիվը, կոմյերիտական և պիոներական ակտիվը, ձեռնարկությունների և կոլտնտեսությունների ակտիվը, մասնադետների կողմից և այլն :

5. ՄԱՄՈՒԼ ՅԵՎ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՈՅԻՆ

Առանձնապես պետք է նշել մամուլի դերը : Մամուլը (պատի թերթեր, լազմատիրութիւն, տեղական և վեհատրոնական մամուլը մինչև «Սորհրդային թանգարան» ժուռնալը), վորպես հասարակական մտքի կազմակերպիչ, խոշոր դործ ունեն կատարելու :

Մամուլը կարող է հաղորդել լալադույնների աշխատանքի փորձը, մամուլը կարող է սխտեմատիկ ինֆորմացիա տալ, մասսայականացնել պլանի վորոշ դրույթները, ակտիվին մորելիզացիայի յենթարկել դրանց չուրջը, ողնել ստեղծելու վերահսկողության և քննադատության հասարակական տրիրունա :

Մինչդեռ մեր թանգարանների և դավառադիտության արդի վիճակը հեռու յե նշված խնդիրները լիովին կատարելուց :

Թանգարանների և գիտահետազոտական հիմնարկների առաջնակարգ խնդիրներէց մեկն է նայել գալտուագիտական խմբակների համար հրատարակել ծրրադրեր, հրահանգներ, ձեռնարկներ, ստեղծել դալաուագիտական դրականություն : Այս խնդրում սուալիւրալները պետք է սնի Լուսոողկրմատի Թանգարանային-դավառադիտական բաժինը :

ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ ՅԵՎ ԳԱՎԱՌԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

Մեր մեծ, խորհրդային հայրենիքի ազատ ժողովուրդները ջերմ դպացմունքներով սիրում են իրենց մայր-հայրենիքը։ Մեր յերկրի աշխատավոր ժողովուրդը, յերիտասարդությունը, ինտելիգենցիան, մեծ խաղավառությամբ ու սիրով ուսումնասիրում են սոցիալիզմի յերկրի սքանչելի պատմությունը։ Ամբողջ աշխարհում մեր յերկիրը միակն է, վորտեղ պատմական դիտության ծաղկման ու փայլացման համար ամենալայն հնարավորություններ են ստեղծված։

Մեր բարձրագույն, միջնակարգ և այլ բաղմաթիվ դպրոցներում, ուսուցման վողջ սխառմում պատմական առարկաներն իրենց պատվավոր ու արժանի տեղն ունեն։

Կուսակցության ու կառավարության վորոշումները դպրոցներում պատմության դասավանդման խնդիրների մասին, ամենաջերմ կերպով ընդունվեցին ժողովրդատկան ամենալայն մասսաների կողմից։

Միլիոնավոր մարդիկ բուռն ցանկությամբ ու չրտեսնված հետաքրքրություն ցուցաբերեցին դեպի մեր հայրենիքի հերոսական պատմության ուսումնասիրությունը։

Այժմ մենք ունենք այնպիսի խոշոր պատմական

դեկումենտ, ինչպիսին և «Համ. Կ. (բ)Կ. պատմութ-
յան համառոտ դասընթացը», վորը կազմված և Համ-
Կ. (բ)Կ. Կենտկոմի և անձամբ ընկ. ՍՍՍԼԻՆԻ տնօր-
ջական նախաձեռնությամբ ու մասնակցությամբ :

Ապա պրոֆ. Շեստակովի կազմած «ԽՍՀՄ ժողո-
վուրդների պատմությունը» և այլն :

Մեր յերկիրը հարուստ և պատմական ամենահա-
րուստ հուշարձաններով, անցյալ կուրտուրայի, վեն-
ջադի աշխարհի յերեւելի կոթողներով, վորոնք պատ-
մության ուսուցման խնդրում անխնայաբերինելի ծառա-
յություն կարող են մատուցել : Պատմության լավ
դասադրքերից բացի, մեզ անհրաժեշտ և ստեղծել
նաև գիտականորեն կազմակերպված պատմական թան-
գարաններ և չրջանային դավառագիտական թանգա-
րաններում կազմակերպել պատմական բաժիններ :

Պատմության գիտողական, կենդանի ուսուցման լա-
վագույն ձեռնարկ պետք և հանդիսանան նաև պատ-
մության, կուլտուրայի, հեղափոխության և այլ
բազմաթիւ շատ հետաքրքիր հուշարձաններն ու պատ-
մական վայրերը : Ահա թե ինչու պետք և մեծ հոգա-
տարություն ցուցաբերել դեպի անցյալի այդ արժեքա-
վոր հուշարձանների պահպանությունը և վերականգնու-
մը, վորոնք պետք և հանդիսանան մեր հայրենիքի
պատմության գիտողական ուսումնասիրության նյու-
թական հիմքը : Մեր յերկրում ունենք հսկայական
թվով տարրեր բնույթի հուշարձաններ ու թանգա-
րաններ, վորոնք անհրաժեշտ բարձրության վրա չեն
դրված :

Պատմութիւնը դառնում է միջ միայն գիտութեան կարեւորագոյն առարկաներից մեկը, այլ նաև մեր յերկրի բոլոր մեծահասակների ու փոքրահասակների քաղաքական, դպրոցական ու արտադպրոցական դաստիարակութեան միջոցներից մեկը: Այստեղից ել յեզրակացութիւն—մեր դավառագիտական (հայրենագիտական) թանգարաններում ու դավառագիտական աշխատանքներում հատուկ տեղ պետք է տալ պատմութեան, կուլտուրայի և հեղափոխութեան մեծագոյն հուշարձանների ու վայրերի ուսումնասիրութեանը:

Այն ժամանակ հնարավոր կլինի սալ խորհրդային Միութեան առանձին ժողովուրդների ճշմարտացի պատմութիւնը, վորպես «պատմութեան սուբյեկտ» և միջ միայն վորպես «ժողովուրդների թանտ տեսանկյունով, այլ կերպ սոսաժ, վորպես պատմութիւնն ինքնին, տվյալ ժողովուրդների համար բոլոր առանձնահատկութիւններով, ինչպես եկոնոմիկայի և քաղաքականութեան բնագալատում, նույնպես և կուլտուրայի բնագալատում» (Շեստակով):

Ահա այդ տեսակետից խորհրդային Հայաստանը, վորպես հնագործան կուլտուրայի դանձարաններից մեկը, մեր դավառագետ-պատմաբանների և պատմական թանգարանների ուսումնասիրութեան հետքերական որբեկտ է հանդիսանում:

Խորհրդային Հայաստանի բարձրաբերձ լեռների, ձյունապատ և անտառապատ լեռնաշղթաների չքնադլանջերին ու կանաչապատ ստորոտներին, լեռնադաշտերի վրա և կարկաչուն գետերով ու սառնորակ աղբյուրներով հարուստ հովիտների բարձրադիր վայրերում կարելի չէ հանդիպել անցյալ հազարամյակների

կոնքաուքայի բաղմաթիւ հուշարձաններէ, վորոնց
նշանակութիւնն անչափ մեծ և մեր յերկրի անցյալ
կոնքաուքայի պատմութեան ուսումնասիրութեան հա-
մար :

Յեւ յայդ վոչ միայն Հայաստանի պատմութեան հա-
մար : Հայկական Խորհրդային Սոցիալիստական Հան-
րապետութեան վողջ տերիտորիան հարուստ և պատ-
մական նշութեամբ ու գրաւոր հուշարձաններով, վո-
րոնք խոշոր արժեք են ներկայացնում ամբողջ Կովկա-
սի և մերձավոր արեւելեան յերկրներէ ժողովուրդների
ամենահնադարեան կոնքաուքայի ու պատմութեան ու-
սումնասիրութեան համար : Հայ Ժողովուրդի պատ-
մութիւնը լի յի պայքարի ու հերոսական փայլուն
գրվազներով՝ մղված ոտարյակելէս հաղիտակիչներէ
դեմ, հանուն իր գոյութեան պահպանութեան, վորի
բաւազուն գրական կոթողներէց մեկն և հանդիսանում
10-րդ դարի հերոսական եպոս «Սասունցի Դավիթը» :

Միայն Վաղարշապատի ձեռագրերի հոշակաւոր մա-
տենադարանը ամենահարուստ և մանրադնին ուսում-
նասիրութեան աղբյուր կհանդիսանա գալառագիտա-
կան պատմական հարցերով հետքերովոյնների համար,
վորով դժբախտաբար քիչ են գրաւվում մեր պատմա-
բանները և այդ արժեքաւոր նշութեւրը մինչև հիմա
դեռ մասսաների սեփականութիւնը չեն դարձել :

«Հնադարեան ձեռագրերի հոշակաւոր պետական մա-
տենադարանը գոյութիւն ունի համարքա 1500 տարուց
ի վեր : Այնտեղ պահվում են ալեւի քան 11.000 ձե-
ռագրեր (մանուսկրիպտներ) վորոնք մեզ են հասել
5-րդ դարից, այսինքն՝ Հայաստանում գերը յերեւման
գալու Ժամանակաշրջանից :

Հնադարյան պատմութեան այդ հիւսնայի փաստաթղթերէց չատերը անդուգական են (ունիկումներ) : Դրանք գրված են մագաղաթի վրա, հնադարյան մի քանի լեզուներով՝ պարսկերէն, յեթովպերէն (հարեւերէն), հրեական լեզվով և այլն :

Ձեռագրերի մեջ չափազանց քիչ է Հայաստանի, վերաստանի, Հնդկաստանի, Բյուզանդիայի, Պարսկաստանի և այլ յերկրների ժողովուրդների կուլտուրայի բազմադարյան պատմութիւնը : Հին հայկական խոշորագոյն պատմիչների չարքում հատուկ տեղ են գրավում 5-րդ դարում ապրած Խորենացու համար խորհային համբալ ունեցող աշխատութիւնները :

Ուշագրութիւն են գրավում 7-րդ դարում ապրած հին վրացական ականափոր պատմիչ Ջիվանշիրի լավ պահպանված ձեռագրերը :

Ջիվանշիրը հետաքրքիր տեղեկութիւններ է հաղորդում, վերոնք ստացուցում են հայ, վրացի և արաբ ժողովուրդների յեղբայրական աղգակցութիւնը :

Ձեռագրերը չափազանց վառ կերպով ցույց են տալիս սոցիալական հարաբերութիւնները, հարտարարչութիւնը, արվեստը, կենցաղն ու բարքերը, ռազմական ստրատեգիան : Մանրամասն նկարագրվում են այն ժամանակվա, այժմ վաղուց արդեն անհետացած քաղաքները, մասնավորապէս հին Հայաստանի 4-րդ դարի մայրաքաղաք Դվինը : Խոր հնադարի այդ քաղաքի վայելում, այժմ կատարվում են հնագիտական պեղումներ : («Պրավդա»)

Մեր յերկրի պատմական խոշոր նշանակութիւն ունեցող վայրերից և Գեղարդածորը (Այրովանք), վաղ մտնում և պատմական Հայաստանի մեջ և ունի հետաքրքիր պատմութիւն: Այստեղ են դրնւում պատմական Գառնի-Գեղարդի հնութիւնները, վորոնց պատմութիւնը շատ սերտ կերպով կապւած և պատմական, Հայաստանի Փետալական տների պատմութեան հետ, սկզբում՝ Զաքարյանների, ապա 12-րդ դարում Պոռչյանների Փետալական տների հետ:

Գեղարդածորի հուշարձաններից հայտնի յեն վիշապները (մոտ 23 հատ), Գեղարդի վանքը, վորի պատմութիւնը սկսւում և 4-րդ դարից, Հալունց թառ կոչւած հուշարձանը, Գառնիի մի քանի հուշարձանները և այլն:

Այս ձորը պատմական հուշարձանների մի սքանչելի դանձարան և, վորը խոշոր նյութ և հանդիսանում մեր անցյալ կուլտուրայի, ճարտարապետութեան, պատմութեան ուսումնասիրութեան համար:

Ապա ուշադրութեան արժանի յեն նաև Դիլիջանի պատմական հնութիւնները, վորոնց մի քանիսը քարե դարի և բրոնզե դարի հուշարձաններ են: Հայտնի յեն Դիլիջանի շրջանի հուշարձաններից Հաղարծինը, Գոչավանքը, Զուխտակ վանքը, Մաթոսավանքը, վիշապները և բազմաթիւ այլ հուշարձաններ, վորոնք կարտո են մանրամասն ուսումնասիրութեան:

Արագած սարի լայն տարածւած ստորոտները յեղի հարուստ են բազմաթիւ հնութիւններով:

Այստեղից և անցել Ուրարտույի թաղաւոր Արդիշտին, Հին Արեւելքի առաջնակարգ նվաճողներից մե-

կը: Ահա այդ արշավանքների հուշարձանները, հին բերդեր և ժայռերի մեջ փորված տներ (Անբերդ և Բյուրակախ):

Հռոմեական լեգեոնները Լուսիուլլոսի, Պոմպեոսի, Անտոնիոսի, Մարկոս Ալբրեխտի, Հերակլ կայսեր բանակներն ավերումներ գործելով անցել են Արադածի փեղեբով և գնացել տիրելու Արեւիկէքը: Նրանք բոլորն իրենց անցած ճանապարհի վրա թողել են հիշատակութիւններ:

13-րդ դարում Իվանե և Չաքարե յեղբայրները տիրում են «Ներակի» յերկիրը և Արադածի արեւելեյան կողմում սամրացնում են Ամբերդ ամրոցը:

Այստեղ հայտնի են նաև Լուսաբերդ ամրոցը և մի շարք այլ հնութիւններ:

«Գտնվելով յերկու աշխարհների, յերկրագնդի մայր ցամաքների—Յելքուպայի ու Ասիայի սահմանագծի վրա... Հայաստանը յեղել ե անվերջ փակատափարտների ու արշավանքների քատերաբեմ: Մեկ նվաճողներին փոխարինում եյին մյուսները» (ՊՐԱՎԴԱ):

Չափազանց արժեքավոր պատմական հնութիւններով հարուստ և Սեւանա լճի ափադանը, չքնաղ Լոռին իր չրջակայքով, Աշտարակի շրջանը, Չանդեղուքը, Չանդիրասարը և այլն:

Դժվար և մանրամասն թվել մեր յերկրի պատմական հուշարձանները և վայրերը. նրանց մասին կարելի չէ հատուրներ գրել:

Այս բոլորը ներկայացնում են նյութական կուլտուրայի այն լավագույն կոթողները, վոր խոշոր ծառայութիւններ կմատուցեն մեր աշխատավորական

մասսաներին և դպրոցականներին, ուսումնասիրելու մեր հայրենիքի պատմութիւնը :

Այդ խնդրում խոշոր անելիքներ ունեն նաև մեր շրջանային և Կենտրոնական Գաղառագիտական թանգարանները, վորոնք պետք է կազմակերպեն տվյալ շրջանի պատմութիւնը բաժինը, ուր կհավաքվեն շրջանում գտնված բոլոր պատմական հուշարձանների մասին տեղեկութիւններ՝ լուսանկարներով, եքսպոնատներով, նկարազրուութիւններ և այլ նյութեր :

Այս աշխատանքներում խոշոր չափով և ակտիվորեն պետք է մասնակցեն մեր դաւառագիտական ակտիւլը, ուսուցչութիւնը, աշակերտութիւնը, կոմյերիսովուցիւնը և պիոներական կազմակերպութիւնը :

Այդ տեսակետից որինակելի աշխատանք են կատարել Կիրովականի դաւառագիտութիւնը դրադիպոյ ուսուցիչներին մի քանիսը :

Կիրովականի «Թագավորանիստ» կոչված բլրի շրջակայքում պեղումներ կատարելով, նրանք հայտարեցին նաև մի շարք արժեքավոր իրեր, վորոնք այժմ պահվում են Յերեւանի հնագիտական թանգարանում : Այդ իրերը թանգարանների համար դիտական մեծ արժեք են ներկայացնում : Այդ հայտարարման կատարուցութեամբ պիտի ասել, վոր ինչպես յերեւում է, այս շրջանը հարուստ է պատմական դամբարաններով, վորոնց հետագա պեղումները խոշոր նյութ կարող են տալ դիտական աշխատանքների համար :

Գաղառագիտական պատմական ուսումնասիրութեան ներքոյում ներգրավելով մասնաներին, կազմակերպելով եքսպեդիցիաներ, հետազոտական խմբեր, Թագավորանիստ-ուղիւստական արշավներ դեպի պատմա-

կան վայրերը, կազմակերպելով դավառագիտական
սլաւոմական անկրօններ դպրոցներում, ակումբներում,
կուլտուրական, քաղաքական-կրթական մեծ աշխա-
տանք կատարած կլինենք մեր հայրենիքն ուսումնա-
սիրելու, ճանաչելու բնագավառում:

Մեր յերկրի անցյալ կուլտուրայի, քաղաքացիական
կոխիների սրտամության, ճարտարապետական կոթող-
ների ուսումնասիրման շուրջը կազմակերպելով լայն
հասարակայնութիւն, մենք վոչ միայն ապահոված
կլինենք հնութիւնների պահպանութիւն, գործը, այլև
կատեղծենք մեր յերկիրն ուսումնասիրող բոցավառ
հայրենասերների մի սլաւականի ակտիւ: Իսկ այդ
ակտիւի շատ մեծ անելիքներ ունի նյութական կուլ-
տուրայի հուշարձանների ու հնութիւնների ուսումնա-
սիրութեան բնագավառում:

ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ ՅԵՎ ԳԱՎԱՌԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

Գաղափարագիտական ուսումնասիրութիւնները և դաս-
վարագիտական թանգարանների ցուցադրումների մեջ
հսկայական տեղ ունի աշխարհագրութիւնը: Մեր
յերկրի աշխարհագրութեան ուսումնասիրութիւնը չի
սպառնում միմիայն դպրոցով:

Աշխարհագրական դիտելիքների տարածման դործում
չափ կարեւոր դեր ունեն նաև գաղափարագիտական
թանգարանները և գաղափարագիտական ակտիվը:

Մեր դպրոցներում աշխարհագրութեան առարկայի
դիտողականութիւնը ապահովելու տեսակետից խոշոր
անելիքներ ունեն թանգարանները:

«Աշխարհագրութիւնը դպրոցում, — գրում է
«ՊՐԱՎԴԱՆ», — այն ուղիներից մեկն է, վորով ընթա-
նում է պատանեկութեան իսկական մատերալիստա-
կան աշխարհայեցողութեան, ինտերնացիոնալիզմի,
դեպի հայրենիքի քշմանիներն ունեցած ատելութեան
դաստիարակութիւնը»:

Այդ պատճառով մեծ է այն պահանջը, վոր առա-
ջադրվում է այդ դիտութեան դասատուներին: Նրանց
ինդիքն է կենդանի, դրամիչ ձևով պատանի սերնդին
տալ դիտելիքներ աշխարհամասերի, յերկրների, ծովե-
րի, գետերի, քաղաքների մասին, յերկրաւոր մեջ

սեր և անհուն նվիրվածութիւնն դաստիարակել զեպի
մեր հայրենիքը :

Դիտողականութիւնը, հանրամատչելիութիւնը,
կենդանի և զբաղիչ ձեւով ներկայացնելն աշխարհա-
դրութիւնը—ահա թե ինչը պետք է կազմի Թանգարա-
նի ցուցադրումների հիմքը :

Համառուտական ԿԳԿ նախագահութեան 1933 թ. ու-
դոստոսի 20-ի՝ «Դպրոցում դասավանդման դիտողակա-
նութիւնը բարձրացնելու համար Թանգարաններն ոգ-
տագործելու մասին» վորոշման մեջ ասված է .

Հատուկ ուշադրութիւն դարձնել բազմակողմանի-
որին ոգտագործելու քանգարանները տարրական և
միջնակարգ դպրոցներում դասավանդման դիտողակա-
նութիւնը բարձրացնելու համար... (դպրոցական
եֆսկուրսիաներ կազմակերպել, հատուկ շարժական
ցուցահանդեսներ դպրոցների համար և այլն)» :

Սակայն պետք է նշել, վոր մեր Թանգարանների և
դպրոցների կապը միմյանց հետ չատ թույլ է և մեր
ժողկրթութեան բաժինները բոլորովին չեն դբազվում
Թանգարանների ցուցադրումների հարցերով, չեն ոգ-
տագործում Թանգարաններն ուսուցման դիտողակա-
նութիւնն սպահովելու համար, դպրոցներում չկան
դասաւուսչիտական անկյուններ, վորոնք սպահովելին
աշխարհադրութեան դասավանդման դիտողականու-
թիւնը : ԽՍՀՄ ԺԿԽ-ի և Համ. Կ. (բ)Կ. Կենտկոմի
1934 թ. մայիսի 16-ի վորոշմամբ բացահայտվում է
տարրական և միջնակարգ դպրոցներում աշխարհա-
դրութեան դասավանդման թերութիւնները և նշվում
է դրանք վերացնելու ուղիները :

Այդ վորոշումը հանձնարարում է ուժեղացնել աշխարհագրության դասավանդումը մեզ դպրոցներում: Վորոշման մեջ ասվում է.

«...Զգալիորեն մեծացնել ԽՍՀՄ աշխարհագրության ծախարը, ինչպես և ԽՍՀՄ տեսությունն ըստ հանրապետությունների, յերկրների ու մարզերի, այն հաշվով, վոր վճռականապես պարզեցվի ու թեթևացվի ծրագրի ուսման նյութը, տնտեսական ու վիճակագրական մանրամասնություններից ու միաժամանակ այս տեսություններում ընդարձակվի յուրաքանչյուր հանրապետության, յերկրի ու մարզի աշխարհագրական քնութագիրը (գետերի, լճերի, ծովերի, մլխմայի, բուսական ու մենդանական աշխարհի նկարագրություն, բնակչություն, խոշորագույն քաղաքների, յերկաթուղիների ու խճուղիների և այլոց բնութագրումներ)»:

Այնուհետև նույն վորոշման մեջ ասված է.

«...Ապահովել, վոր աշակերտների հիշողության մեջ ամուր մնան հիմնական աշխարհագրական անունները (յերկրների, գետերի, ծովերի, լեռների, քաղաքների և այլն) և աշակերտները լավ գիտենան աշխարհագրական քարտեզը ծրագրով հաստատված սահմաններում, շարադրանքը դարձնելով ավելի դիտողական, մատչելի, հանրամատչելի և գրավիչ»:

Աշխարհագրության դասավանդման և աշխարհագրական գիտելիքների տարածման դիտողականությունն ու մատչելիությունը ապահովելու խնդրում հսկայական անելիքներ ունեն դավառագիտական թանգարանները, վորոնք պետք է աջակցեն վոչ միայն դպրոցներին, այլ նաև մասնաճյուղերին, ճանաչելու համար

բաղեւորութիւնը, այն վայրը՝ վերտեղ անհատն ապ-
րում է :

Գալաուդիտական թանգարանում պետք է արաս-
հայտվի «յուրաքանչյուր հանրապետութեան, յերկր-
ու մարդի աշխարհագրական բնութագիրը» :

Ահա այդ տեսակետից ել խոշոր նշանակութիւն
պետք է տալ դպրոցական դալաուդիտութեանը, վորի
նպատակն է աշակերտութեան միջոցով ուսումնասի-
րութեան յենթարկել վայրը, կոնկրետ շրջապատի աշ-
խարհագրական լանդշաֆտի դիտողութիւնների հիման
վրա կազմել վայրի բնութագիրը, բուսական և կեն-
դանական աշխարհը, գետերը, լեռները, կլիման, յերկ-
րաբանական կազմութիւնը և այլն, և այդ բոլորը
ցուցադրել դպրոցում, կազմակերպելով այնտեղ գտնա-
ւոր դիտական թանգարան կամ դալաուդիտական տե-
կիւն :

Սա կկազմի աշխարհագրութեան առարկայի և
դիտողական, հանրամատչելի, գրավիչ ուսուցման
հիմքը :

Դպրոցական և շրջանային դալաուդիտական թան-
գարանները պետք է հաստուկ ուշադրութիւն դարձնեն
տվյալ վայրի բաղմակողմանի աշխարհագրական ու-
սումնասիրութեան վրա : Սովորաբար աշխարհագրա-
կան տվյալները պետք է տեղ գտնեն թանգարանի
բնութեան կամ բնա-պատմական բաժնի ցուցադրում-
ներում : Այդ բաժնում պետք է լայն կերպով արտաճայ-
տել շրջանի, հանրապետութեան աշխարհագրութիւնը :
Այդպիսի աշխարհագրական աննարկը պետք է արտա-
հայտի շրջանի, հանրապետութեան ներկա պատկերը,

Նրա ընտելությունը և մարդկային գործունեությունն հետևականքով ընտելության մեջ կատարված փոփոխությունները, աշխարհագրական միջավայրը, սեռերունքը, բնակչություն մասին կարեվոր տվյալներ և այլն:

Իհարկե, անհրաժեշտ և այս բոլորը տալ սերտ կերպով կապակցված պատմություն և սոցիալիստական շինարարություն բաժիններին հետ:

Մեր թանգարանների ընտելության բաժնի կազմակերպման սկզբումնքն ե լինելու աշխարհագրական լանդշաֆտներին սկզբունքը: Մա յե հիմնականը և կարեվորը: Մա յե յե լակետը: Ժամանակակից աշխարհագրական գիտություն մեջ այս և ընդունված յերկրների ու առանձին տերիտորիաների նկարագրման գործում:

Ի՞նչ և լանդշաֆտը: Աշխարհագրական գիտություն մեջ լանդշաֆտ կոչվում և աշխարհագրական բոլոր ու հիմնական ելեմենտների միասնությունը, ամբողջականությունը, ինչպես որինակ՝ ռելյեֆը, հողը, կլիման, ջրային ռեժիմը, բուսական և կենդանական աշխարհը, վորոնք բոլորը միմյանց հետ վորոշ կապակցություն մեջ են գտնվում: Այդ փոխադարձ կապը աշխարհագրական առանձին ելեմենտների միջոցով հնարավորություն և ընձենոնում յերկրի մակերևույթի վրա առանձնացնել խոշոր լանդշաֆտային գոտաները և նրանց առանձին մասերը, վորն ընդունված և անվանել աշխարհագրական լանդշաֆտ տերմինով: Մյուս կողմից պետք և հիշել, վոր աշխարհագրական լանդշաֆտ հասկացողությունը իր մեջ ընդգրկում և նաև տվյալ տերիտորիայի վրա տեղի ունեցող բոլոր յերեվույթների գիտությունները՝ կապված «բնու-

թյունը փոխելու» մարդկային փողջ բազմապիսի դործունեյության հետ, վոր արտահատվել և տվյալ տեքիտարիայի վրա, որինակ՝ կուլտուրական ցանքեր և տունկեր, արհեստական կառուցվածքներ, բնակավայրեր, ճանապարհներ, նորակառույց շենքեր, դործարաններ, էլեկտրոկայաններ, յերկրի ընդերքի հետախուզություններ և այլն: Հաճախ մեր թանգարաններում կարելի չե դիտել բնության բաժնի միակողմանի ցուցադրում, յերբ աշխարհագրական լանդշաֆտը ցուցադրված և միակողմանի, այսինքն՝ յերբ ցույց և արված չըջանի, հանրապետության աշխարհագրական դիրքը, յերկրաբանությունը, պալեոնտոլոգիան և ոգտակար հանածոները, սելյեֆը, հողը, կլիման — սակայն բացակայում և մարդկային դործունեյության հետ կապված փոփոխություններէ նկարագիրը:

Այդպիսի ցուցադրումը չի կարող լրիվ պատկերացում տալ փոջ ամբողջ հանրապետության և փոջ ել չըջանի մասին:

Ցուցադրելով լանդշաֆտի առանձին մասերը, թանգարանը այցելույին չի կարող լրիվ պատկերացում տալ նույնիսկ տվյալ չըջանի բնության մասին, ինչպես նաև այն որինաշարիությունների մասին, վորով նրանք զարգանում են: Այսպիսով՝ յերկրի աշխարհագրական դեմքի ճիշտ ցուցադրման բացակայությունը մեր ներկա թանգարանային ցուցադրումներում լուրջ և խոշոր քաղաքական թերություն և: Այդ թերությունը պետք և վերացնել: Կուսակցության և կառավարության ցուցմունքները դպրոցում աշխարհագրության դասավանդման մասին ամբողջու-

թյամբ պետք է հաշվի առնեն մեր դավառադիտական և պատմական թանգարանները :

Դպրոցական և շրջանային դավառադիտական թանգարանները պետք է դառնան մասսաներին և դպրոցականներին յերկրի, շրջանի, հանրապետության աշխարհագրական դեմքը ցույց տալու հիմնական բաղաններ :

Հենց թանգարանն այն հիմնարկությունն է, վորտեղ բանվորը, կոլտնտեսականը, ծառայողը, դպրոցականն այցելելով՝ հնարավորություն պետք է ունենա ծանոթանալու իր յերկրի հետ, շրջանի, նրա ռելյեֆի, բնական հարստությունների, նրա բնական զեղեցկություններին, ազդաբնակչության կաղմի, տերիտորիայի, բնակչության խտության, մարդու բնությանը տիրելու հետ և այլն :

Աշխարհագրական ցուցադրումը պետք է կառուցվի այդ դիտության սկզբունքների և պահանջների հիման վրա, այնպես, վոր ընդդրկի աշխարհագրական լանդշաֆտի բնութագիրն իր ամբողջականությամբ :

Դավառադիտական թանգարանների բնության բաժինն այլ կերպ կարելի չէ անվանել «հայրենի յերկրամասի (հանրապետության) աշխարհագրության բաժին» : Յեւ ահա մեր թանգարանների բնության կամ աշխարհագրության բաժնի ցուցադրումը պետք է ունենա հետևյալ կառուցվածքը, վորպեսզի ամբողջությամբ արտահայտվի աշխարհագրական լանդշաֆտը :

1. ԱՇԽԱՐՀԱԳՐԱԿԱՆ ՆԵՐՄՃՈՒԹՅՈՒՆ .— Հանրապետության, շրջանի քարտեզները և նրանց տեղը ԽՍՀՄ-ում, ռելյեֆի, հողի, կլիմայի քարտեզներ :

Ժամանակակից բնության աշխարհագրական լանդշաֆտը՝ լճեր, ճաճիճներ, անտառներ, անապատներ: Տվյալ տերիտորիայի ազդարնակչության տարազադ-թը, տարարնակեցումը (распределение) և խտություն-նր: Վարչական բաժանումը:

2. ԲՆԱԿԱՎԱՅՐԻ (ՇՐՋԱՆ, ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒ-ԻՅՈՒՆ) ՅԵՐԿՐԱՖԱՆԱԿԱՆ ԱՆՅՅԱԼԸ.— Այս բաժնի ցուցադրումն սկսվում է այն ամենատեղեկական եզր-խայից, վոր հայտարերված է տվյալ բնակավայրի յերկրի կեղեվի կառուցվածքում: Իսկ ավելի հին և-պոխաները պետք է արտահայտվեն թանգարանների ներածական բաժիններում, ինչպես որինակ՝ յերկրի ծագմանը մեքարերվող ցուցադրումներում:

Վայրի յերկրաբանական անցյալի ցուցադրումը պետք է շարունակաբար տրվի մինչև չորրորդական շրջանը: Հետագայում տրվում է վայրի ֆիզիկո-աշ-խարհագրական ուրվագիծն իր ներկա դժերով:

3. ՎԱՅՐԻ ՆԵՐԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ.— Վայրի ընդհա-նուր բնութագրման մեջ տրվում են՝ ռելիեֆը, հիդ-րոգրաֆիան, հողերն ըստ իրենց ծագման և ընդհա-նուր բաշխման, կլիման և այլն: Ապա, ընդհանուր ցու-ցադրումը բաժանվում է յերկու մասի, մորտեղ ցույց են տրվում լանդշաֆտային գոտիները և տեղական լանդշաֆտները: Լանդշաֆտային գոտիների և առան-ձին լանդշաֆտների բնութագրման մեջ տրվում են նրանց հողաչերտերի, միկրոկլիմայի, ջրային ռեժի-մի, բուսական և կենդանական աշխարհի առանձնա-հատկությունները: Բացի դրանից տրվում է նաև լանդշաֆտում արտահայտված մարդու պուլտուր-անտեսական դործունեյության արդյունքները:

Թե՛ծ քաղաքները և այլ խոշոր բնակավայրերը արվում են իրենց լանդշաֆտով, իրենց տերիտորիայի, ազգաբնակչության, եկոնոմիկայի ավելի մանրամասն բնութագրով: Հավանական և ավելի մեծ տեղ հարկավոր լինի հատկացնել աշխարհագրական ցուցադրումներում լանդշաֆտների նկարներին (նկարչություն, պատկեր, լուսանկարներ):

Ընդհանուր բնության (աշխարհագրության) բաժնի ցուցադրմանը հարկավոր կլինի ավելացնել նաև մի հատված՝ վերականգնված լանդշաֆտը: Իսկ այդ ի՞նչ և նշանակում:

Տվյալ վայրի աշխարհագրության նկարագրությունից անմիջապես հետո պետք և տալ վայրի պատմության ցուցադրումը:

Սովորաբար և անխուսափելիորեն այդ պատմության սկիզբը համարվում և այն որվանից, վոր գիտությունն արձանագրել և տվյալ վայրում (յերկրում, հանրապետությունում) մարդու յերևան գալու մոմենտը: Այստեղից ել ակալում և բաժնի պատմական հատվածը:

Աշխարհագրական փոփոխությունները, վորոնք տեղի յեն ունեցել յերկրում կամ տվյալ վայրում, մարդկային հասարակության դործունեյության դարպացման հետ զուգընթաց, պետք և յերևան գա և ցուցադրվի նրա դարպացման համեմատաբար ավելի խոշոր՝ շրջաններում, վորոնք պետք և մտնեն պատմության բաժնի թեմատիկ պլանի մեջ, նույն ժամանակադրական կարգով: Թանգարանում այդ ցուցադրումը կարելի յե կադմակերպել բազմաթիվ յեղանակներով, աշխարհագրական հայտնաբերումների և հետազոտությունների քարտեզներով, նրա կուլտու-

բախան լանդշաֆտի քարտեզով, կարևորագույն աշխարհագրական հայտնաբերումների ցուցադրությամբ, ճանապարհորդությունների, հայտնի հետախուզողների և ճանապարհորդների գործունեյության բնութագրմամբ և այլն:

Այսպես պետք է կառուցվի ընդհանուր դժերով դալառադիտական թանգարանի աշխարհագրական բաժնի ցուցադրման պլանը: Իհարկէ, այս պլանը կառելի յէ հետադաշում ամենի լայնացնել ու խորացնել: Այդ աշխատանքը թողնում ենք մեր ահտիվ դալառադեաներին և աշխարհագրության դասատուներին, վորոնք թանգարանային ցուցադրումների վաղմակերպման ենտուգիաստներն են հանդիսանալու:

Թանգարանային ցուցադրման մեջ մտցնելով շըրջանի, հանրապետության աշխարհագրության ցուցադրումը, դրանով մենք խոշոր չափով նպաստած կլինենք աշխարհագրության դիտողական, մատչելի, դրավիչ դասավանդմանը և կուսակցության ու կառավարության վորոշումների լույսի տակ, աշխատավորական մասսաները և հաղարավոր դպրոցականներն ամենի մեծ սիրով ձեռնամուխ կլինեն մեր սոցիալիստական հայրենիքի ուսումնասիրության դործին:

ՏՈՒՐԻՍՏԱԿԱՆ ԱՐՏԵԼՔ ^{*)}

Հանդատանալ բնութեան ծոցում, քայլել ծաղիկներէ միջով, անուշահոտ բուրմունքներով լի չլիապատում, ծանոթանալ տեղանքի հետ, դիտել յերկրաբանական կառուցվածքը, ծանոթանալ տեղի քաղաքացիական կռիւներէ կարեւոր դեպքերի հետ, ծանոթանալ կոլտնտեսութեան, խորհրդակցութեան աշխատանքներէ հետ և ապա Ֆիլիկտակս ու մտավորապէս հանդատացած վերադառնալ քաղաք—գործարան ու նոր, թարմ ուժերով անցնել աշխատանքի:

Այս և տուրիստական արտելքի նպատակը:

«Տուրիստական արտելք»՝ նշանակում և մեկ կամ մի քանի որ դուրս գալ քաղաքից, կատարել տուրիստական ճամբորդութիւն, վորի ընթացքում առաջագրելով վորոշ խնդիր, ձգտել այդ խնդրի կատարմանը:

Տուրիզմի ամենամասսայական ձևերից մեկը, դա հանդստի որվա տուրիստական արտելքներն են: Այս տուրիստական արտելքն ունի մեծ մասամբ ինքնագործ բնույթ:

Ահա թե ինչու հանդստի որվա արտելքը կարող է

^{*)} Արտելք—ВЫЯЗКА

կազմակերպել ամեն մի փոքր կոլեկտիվ, նույնիսկ յուրաքանչյուր ընտանիք:

Խորհրդային Միութեան մեջ խոչոր չափերով պարզացած և ինքնագործ տուրխատական արտելքը:

Մակայն մեզ մոտ դեռևս բոլորը չեն ոգտվում հանդստի այդ լավագույն ձևից:

Դեռևս չատ—չատերն անծանոթ են տուրխատական միորյա հանդստի կազմակերպմանը:

Ով չի ձգտում դեպի արեվը, ողն ու ջուրը, նա չի կարող առողջ լինել, չի կարող ոգտակար լինել հասարակութեանը:

Ամեն մի խորհրդային քաղաքացի պետք է պիտենա մեր յերկրի հեղափոխական շարժումների պատմութեանը, ծանոթ լինի մեր յերկրի սոցիալիստական շինարարութեանը, նոր կենցաղին և վերջապէս պետք է ճանաչի մեր սոցիալիստական հայրենիքը: Իսկ այդ բոլորը կարելի չէ ձեռք բերել և ծանոթանալ այդ բոլորի հետ տուրխատական արտելքի միջոցով, այցելելով մեր կոլանտեսութեանները, խորհտեսութեանները, գործարանները, դրուցելով քաղաքացիական կռիւների մասնակիցների հետ, մեր յերկրի անվանի մարդկանց՝ շքանշանակիրների, ստախանովականների և մյուսների հետ:

Այդ աշխատանքը պետք է գլխավորի հիմնարկութեան—ձեռնարկութեան Լենինյան կոմյերիտմիութեանը, գործարկումի—տեղկումի սերտ ոժանդակութեամբ և կուսակցական կազմակերպութեան ղեկավարութեամբ:

Տուրխատական արտելքը պետք է լավ կազմակերպել, այնպէս, վոր մեկ անգամ մասնակցողը ցան-

կություն ունենա յերկրորդ անգամ ևս մասնակցելու
և վոչ թե հուսահատվի, ձանձրանա, դատարկ ժա-
մանցի վերածվի լուրջ տուրխատական արտելքը և
դժգոհություն առաջ բերի մատնակիցների մեջ:

Տուրխատական արտելքը պետք է կաղձակերել
ծրագրված ձևով և նախորոք լուրջ նախապատրաստ-
վելով:

Ծրագիրը կաղձակիս պետք է հաշվի առնել հե-
տեվյալը. արտելքի համար ընտրել ընդթյաժա ավե-
լի դեղեցիկ վայրեր, հետաքրքիր եքսկուրսիոն ու-
րյեկաներ, մշակել ճիշտ մարչրուտը, նշել խնդիրը,
վորը պետք է հետապնդի տուրխատը ճամբորդության
ընթացքում, պատրաստել տուրխատական անհրաժեշտ
հանդերձանքը, սնունդը և այլն: Անհրաժեշտ է նաև
ունենալ դրականություն և քարտեզներ տուրխատական
արտելքի վայրի մասին:

Արտելքի հաջողությունը խոշոր չափով կախված
է նաև նրանից, թե ինչպիսի մարչրուտով կկատար-
վի արտելքը, այլ կերպ ասած մարչրուտի հաջող
ընտրությունից:

Ընտրված մարչրուտը պետք է բավարարի հետե-
յալ պահանջները.

1) Անցնել մեծ մասամբ անտառապատ վայրերով,
չոր ու առողջ կլիմա ունեցող տեղերով:

2) Վայրում պետք է լինեն հետաքրքիր տուրխ-
ատական—եքսկուրսիոն ուրյեկաներ:

3) Պետք է լինի գետ կամ լիճ լողանալու հա-
մար:

Բացի դրանից ընտրված մարչրուտը պետք է
սժաված լինի նաև վորոշ առաջադրված խնդրի կա-

տարման համար նախադրյալներով՝ յերկրաբանական, աշխարհագրական, հեղափոխական շարժումներէ, բաղադրացիական կռիւների պատմութեան վերաբերյալ տեղեկութիւններ հալաքելու համար և այլն:

Ինչպիսի մարշրուտ ել ընտրած լինի տուրիստական ինքնադործ խմբակը, պարտադիր կերպով նա պետք է դեկավարմի հմուտ կոնսուլտանտի ցուցմունքներով, յեղած դրականութեամբ և քարտեզով:

Տուրիստական արտելքը պետք է կատարել խիստ մշակված ռեժիմով, այսինքն՝ պետք է ճշտորեն վորոշել դուրս գալու ժամանակը, քայլելու, հանդստանալու տեղն ու ժամանակը, նախաճաշելու, քնելու ժամանակը և այլն:

Առանց նախորոք մշակված տուրիստական արտելքի խիստ ռեժիմի, նույնիսկ մի քանի կիլոմետր համբորդութեան դեպքում անխուսափելիորեն առաջ կգա ուժասպառութիւն և հոգնածութիւն:

Պետք է քայլել ազատ շարժերով իրարից չբաժանուելով:

Առջևից պետք է գնա մեկը՝ «առաջավորը», վորից առաջ անցնել վոչ վոք չի կարող և վերջից գալիս է մեկ ուրիշը՝ «վերջագիտողը», վորից հետ մնալ վոչ վոք չի կարող, — հակառակ դեպքում կըստացվի աջն, վոր տուրիստական խմբից մի քանիսը առաջ կանցնեն, մի քանիսը հետ կմնան և շուտօր կչարժվի ցաք ու ցրվի շարժերով, կարող են իրար կորցնել, դժբախտ դեպքերի պատճառ դառնալ և այլն:

Յուրաքանչյուր 50—60 բոպե քայլելուց հետո

պիտք ե կարճատեղ հանգիստ տալ՝ 5-ից մինչեւ 10
րոպեյի սահմաններում :

Շարժման ժամանակ հաճախ կարելի չէ հանդի-
պել դաշտում դույնըզդույն ծաղիկների և պոնազան
սլառուղների, այդպիսի դեպքերում պետք ե շարժվել
փաթրիկ կանգառներով, վորպեսզի տուրիստական ար-
տելքի մասնակիցները հնարավորություն ունենան
ծաղիկ և պտուղ քաղելու :

Հասնելով մեծ դադարքը կամ նշանակված վայրը
(привал) պետք ե ընտրել մի հով տեղ, անմիջապես
հանգստանալ (պառկել կամ նստել), ապա յեթե մո-
տիկ դեռ կա, լողանալ (10—15 րոպե) :

Այդ միջոցին նշանակված հերթապահները պետք
ե գրադվեն ճաշ պատրաստելով : Ճաշից հետո պետք ե
տալ մեկ ժամ լիովին հանգիստ, վորից հետո տու-
րիստական խումբը կդիտե եքսկուրսիոն որչեկտր,
ապա թեյ կխմի, մի փոքր կհանգստանա և հետո կը-
վերադառնա :

Արտելքը չպետք ե ծանրաբեռնել մի քանի տու-
րիստական որչեկտներ դիտելով կամ մի քանի խնդիր
կատարելով :

Ամելի լավ ե դիտել մեկ տուրիստական որչեկտ
կամ վերցնել վորեւե մի խնդրի ուսումնասիրություն-
ք :

Ճամբորդության ընթացքում դադարքի տեղերը
ընտրելիս պետք ե ընտրել ստվերայւ և չոր տեղե-
րում :

Մեծ դադարքներն ավելի լավ ե կադմակերպել
դեպքի բարձր ավերին, կամ անտառի յեղերքին չոր
բացատներում :

Հազուադր պետք ե լինի թեթև և մարմնի վրա

ազատ, վորպեսզի շարժումներն ազատ կատարվեն:

Արևահարությունից և ալրվածքներից խուսափելու համար պետք է թեվերը, վիզը և գլուխը ծածկված պահել:

Հատուկ ուշադրություն պետք է դարձվի կոշիկների վրա, վարոնք պետք է լինեն փոփոխ համապատասխան, չսեղմեն վոտը և ցածր կրունկ ունենան:

Տուրիստական արտելքի ընթացքում պետք է լուրջ ուշադրություն դարձնել անձնական հիգիենայի վրա:

Այսպես որինակ՝ ատամները մաքրել, ճաշից հետո բերանը վողոզել, ճաշից առաջ ձեռքերը լվանալ և այլն: Առանձնապես կարևոր է ուշադրությամբ խնամել փոտքերը՝ յեղունակները կտրել, արտելքից առաջ և հետո՝ նույնպես և մեծ դադարքներին լվանալ փոտքերը, բուժել կոշտուկները (մազուկները), արոքվածքները և քերվածքները: Զի կարելի փոտարորիկ քայլել և սլափել խոնավ գետնի վրա:

Մեծ նշանակություն ունի նաև ճանապարհին ճիշտ կերպով սնվելը և ջրի գործածությունը: Վոչ մի դեպքում չի կարելի ուտել քայլելիս կամ կանգնած:

Արտելքից առաջ պետք է կուշտ նախաճաշել, մեծ դադարքին՝ մոտ ցերեկվա ժամը 12-ին ճաշել (տաք կերակուր) և հանգստանալուց հետո վերադարձից առաջ թեյ խմել:

Ճանապարհին չի կարելի շատ ջուր խմել: Դա քրախնք է առաջացնում և թուլացնում և որդանիզմը: Զուրը պետք է խմել միայն մեծ դադարքներին փոք-

րիկ կումերով և 10-ից 15 ընդհանուր հանգստանալուց հետո :

Վորեն դժբախտ դեպքում առաջին ոգնութիւնը հասցնելու համար պետք է վերցնել մի փոքրիկ դեղարան և վիրակապական իրեր :

Այս բոլորը այն նախադրույնն է, ինչ պետք է գիտենան ամենքը, ովքեր միտրյա տուրիստական արտելք են կատարում, դուրս գալով քաղաքից կամ դուրսից :

Միտրյա տուրիստական ճամբորդութիւնից հետո կազմակերպելով ու ամրապնդելով Փիղիկապետ, հարստացնելով ձեր մտավոր հորիզոնը նոր ու նոր տպավորութիւններով ու բաղմամբով ծանոթութիւններով, վերադառնում եք տուն, թարմացած ու առույգ, նոր յեռանդով շարունակելու ձեր աշխատանքը :

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ԵԶ

1. Հեղինակի կողմից	3
2. Խորհրդային դավառագիտության նպատակը . . .	5
3. Ի՞նչ և դավառագիտությունը	14
4. Գավառագիտական թանգարաններ	18
5. Ինչպե՞ս կազմակերպել տեղական դավառագիտա- կան թանգարանը	22
6. Գավառագիտության կազմակերպչական խնդիր- ները	27
7. Պատմություն և դավառագիտություն	35
8. Աշխարհագրություն և դավառագիտություն	44
9. Տուրիստական արտելք	54

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Литература

1. «Советский музей» № 1—7 1938 г.
2. Письмо — указание НКП РСФСР «о постановке и организации краеведческой работы» 1937 г. 10/VI.
3. Смидович П. Г. и Кржижановский Г. М. «Социалистическое строительство и краеведение».
4. Экскурсии в культуру — методический сборник.
5. Кругликов — Школьный краеведческий музей и его работы.
6. Գլանի-Գեղարդ. Պ. Հ. Պ. Կոմիտեյի հրատարակութիւն.
7. Վ. Դարյան—Ալպինիզմը Հայաստանում.
8. Վ. Դարյան—Ձյունապատ լեռներում.
9. Վ. Դարյան— Դեպի Եւրրոս.
10. Վ. Դարյան— Ալպինիստի հանդերձանքը.

В. Дарьин.

ЗАДАЧИ СОВЕТСКОГО КРАЕВЕДЕНИЯ.

1939 г.

Бреши

4400 1 2019

ԳԱԱ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

FL0043360

304
ԳԻՆԸ | ՌՈՒԲ:

174

ԱՐՄԱՅԻՆ